REDEMPTIO

A JÁSZ ÉS KUN TELEPÜLÉSEK HONISMERETI LAPJA

XXIX. ÉVFOLYAM 1. SZÁM **Ára: 500 Ft** **2022. FEBRUÁR**

REDEMPTIO (latin szó, ejtsd: redempció) – visszavásárlás, megváltás, önmegváltás. A szó az 1745-ös Jászkun Redemptiora utal, amikor a jászok és a kunok példás összefogással, saját erejükből visszavásárolták kiváltságaikat Mária Terézia magyar királynő 1745. május 6-án írta alá a jászok és a kunok redempcionális diplomáját.

Tánc a hóember körül, Jászberény, Petőfi Úti Óvoda, 1989 *Fotó: Nagyné Koncz Éva*

ÍZELÍTŐ A TARTALOMBÓL

A jászok és a kereszténység III. rész..... 2-3. oldal
Jászkunsági családfák..... .....4-6. oldal
A jászkunok eladatásától a redemptióig.....6-7. oldal
Török Imre református lelkész
helytörténészeti munkássága Kunhegyesen.....7-11. oldal
Emlékezés régi jászberényi tanárokra
XXIX. Igazgatók VI.....11-14. oldal
Boldog születésnapot Muzafer Dzaszohov!.....15. oldal
VERSELŐ JÁSZOK ÉS KUNOK.....15. oldal
A Jászsági Cigányzenekar koncertje Jászberényben... 16-17. oldal
A Városi Mozgótól a Lehel Filmszínházig ..... 18-21. oldal
Emléktábla a mozialapítónak.....21.oldal
Búcsú Bánkúti Albin kiállításrendező
iparművésztől.....22-23. oldal
JÁSZKUNSÁGI CSALÁDOK.....23-25. oldal
In memoriam B. Jánosi Gyöngyi festőművész, rajztanár,
nyugalmazott múzeumigazgató.....26-27. oldal
Jászberény cári, orosz emigránsai.....27-29. oldal
Kóródy Anikó Zsuzsanna: Küry Klára azt üzente ....29. oldal
Sallay Károlyné: Az igazak emlékezete áldott ....30. oldal
Jász-Nagykun-Szolnok megye Tisza-szabályozás előtti földrajzi
nevei az 1860 előtt készült kéziratos térképek névanyaga alapján
V. rész.....31. oldal
KIRAJZOTTAK HÍREI.....32. oldal

A jászok és a kereszténység III. rész.
A római katolikusok és a reformátusok viszonya Jászberényben a 16-18. században

Amint arról a Redemptio 2019. februári számában olvashattunk, Jászberényt sem kerülték el a reformáció eszméi. A lutheri, majd kálvini reformáció tanai, a katolikus egyház megújítására való törekvés a jász főváros polgárságára is hatott. Ugyanakkor a térítő ferenceseknek köszönhetően a katolicizmus mély gyökereket vert a jászokban, hiszen hálából ezért építettek a rend számára kolostort és a helyi plébániatemplomtól kivitelében semmivel sem elmaradó templomot.

Bár adataink nincsenek, mégis valószínű, hogy az 1540-es évekre, Egerhez és Gyöngyöshöz hasonlóan Jászberényben is rohamosan terjedhettek az új tanok. A helyi református hagyomány úgy tudja, hogy 1541-ben Jászberényben járt a *„magyar Luther”*, Dévai Bíró Mátyás. Pintér Jenő, aki a jászberényi városi levéltárban őrzött kiváltságleveleket, amelyeket Illésy János fordított magyar nyelvre, közkinccsé tette, úgy tudta, bár forrásait nem ismerjük: *„Protestáns prédikátorok jöttek a városba s a nép nagyobb részét átvezették a maguk vallására. A katholikus plébános maga is áttért, s a ferences kolostor atyái csak nagy erőfeszítéssel tudták a megmaradt híveket együtt tartani...vallási villongás tüze lobogott a városban.”* A felekezeti súrlódás 1560-ra végletekig fokozódott. A közösen használt plébániatemplomban a hitújítók rendre megzavarták a katolikus istentiszteleteket, s 1560-ban több kísérletet követően felgyújtották a ferences kolostort, de a tűzvészben a templom megmenekült. Tény, hogy 1546-ban már az egyik városrészt, a *Péntek utca mahallét Magyar városnak* nevezték, s ebben a szerkezetben a magyar jelző bizonyosan protestáns jelentéssel bírt. Mint már Tóth Tivadar 1913-ban megjegyezte *„Berény lakossága ugyanis vallásilag kettészakadt, katolikus jásznak és protestáns magyarnak mondott félre”.*

Az 1540-es éveket követően a jászberényi magisztrátus is végletesen megosztottá vált, s ketté is szakadt. A lakosság nagyobb része, az összlakosság kétharmada tartozott a katolikus *Jászvároshoz*, amely továbbra is gyakorolta a széki hatósági jogokat és képviselte a jászokat egyetemlegesen. A fennmaradó egyharmad, a lakosság vagyonosabb része alkotta a protestáns *Magyarvárost*. Magyarvároson 1560-ban már bizonyosan hiteles helyként is funkcionált és önálló pecsétet is vésetett. Jászberény két részre szakítottsága egészen 1595-ig fennmaradt. (A reformátusok és katolikusok küzdelméről a Redemptio 2019. évi februári számában olvashatunk, ezért ennek megismétlésétől itt eltekintünk.)

A tizenöt éves háború következtében a jász főváros lakosainak vezető, tehetősebb rétege Fülekre, Gyöngyösre és Szerencsre menekült. Jászberény mindkét önkormányzata megszűnt létezni. A források arról írnak, hogy Jászberény lakossága szétszéledt, elmenekült. A kutatók 1618-ra teszik a város újjátelepülésének befejeződését, ettől az időtől fogva újra tudomással bírunk a helyi közigazgatás, a magisztrátus ujjászervezéséről, immár döntően katolikus túlsúllyal. Az elmenekült jászberényi protestánsok legnagyobb része feltehetően már nem tért vissza a városba.

Az elnéptelenedő Jászberény vezető testülete megszűnt létezni, azonban a város lakosságának egy része minden bizonnyal a településen maradhatott. Ugyanis csak ezzel magyarázható, hogy 1596-tól 1602-ig, majd 1602-től 1632-ig előbb a római katolikus N. István, majd azt követően Veres (Textoris) György végezhetett szolgálatot a városban.

Az elnéptelenedés éveiben is Jászberényben maradt és az oda visszaköltözött protestánsok is megkísérelték újjászervezni vallási életüket. A helyi református hagyomány úgy tudja, a reformátusok 1639-ben építették fel első templomukat. Egyes források szerint az 1600-as évek közepén csupán 13 kálvinista ház volt a városban. Ennek ellentmondani látszik, s feltehetően ez a valós szám, hogy az imaházat mintegy 150 család adományából építették fel. Egy, egy évszázaddal későbbi, 1746. évi adatból arra következtethetünk, hogy a 17. század folyamán végig volt református hitélet a városban. Ugyan Verancsics Antal egri püspök által a reformátusoknak adományozott, a beginák egykori kápolnáját 1624-ben lebontották, de annak helyére, mint fentebb olvashattuk, 1639-ben téglából új imaházat építettek, amely még 1746-ban is jó állapotban volt.

Egyéb adataink is vannak a protestánsok jelenlétére. A Jászberényből Debrecenbe költözött Poroszló család egyik tagja, Poroszló István, egy malomhelyet és hozzá tartozó rétet hagyott a jászberényi és gyöngyösi kálvinistákra, akik a nádortól malomépítési engedélyt is szereztek, 1643. június 6-án megegyeztek egymással, hogy közösen építenek malmot. Hat évvel később, 1649-ben a reformátusok saját, külön csapszéket és mészárszéket kívántak létesíteni. Törekvéseik valóra váltását nádori tilalom akadályozta meg, mely szerint a csap- és mészárszék működtetése a község, mármint a magisztrátus, az elöljáróság dolga. Azonban a kocsmai bor kimérése miatti egyenetlenség továbbra is fennmaradt. 1659-ben a katolikus tisztelendő a nádorhoz fordult panasszal Czeglédi János református lelkész ellen, aki a lakosság beleegyezésével a kocsmában a katolikus pap sérelmére bort árusíttatott. A nádor a bepanaszolt protestánsokat maga elé idézte. Jászberényből Gyopai Gergely hatodmagával jelent meg Wesselényi nádor színe előtt. A beidézettek nem valami karakán módon úgy nyilatkoztak, hogy lelkészük az engedélyük nélkül

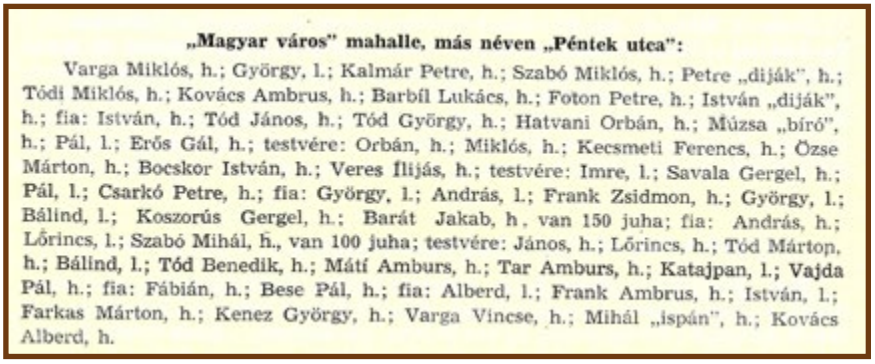

„Magyar város" mahalle, más néven „Péntek utca":

Varga Miklós, h.; György, l.; Kalmár Petre, h.; Szabó Miklós, h.; Petre „díják", h.; Tódi Miklós, h.; Kovács Ambrus, h.; Barbíl Lukács, h.; Foton Petre, h.; István „díják", h.; fia: István, h.; Tód János, h.; Tód György, h.; Hatvani Orbán, h.; Múzsa „bíró", h.; Pál, l.; Erős Gál, h.; testvére: Orbán, h.; Miklós, h.; Kecsmeti Ferencs, h.; Özse Márton, h.; Bocskor István, h.; Veres Ilijás, h.; testvére: Imre, l.; Savala Gergel, h.; Pál, l.; Csarkó Petre, h.; fia: György, l.; András, l.; Frank Zsidmon, h.; György, l.; Bálind, l.; Koszorús Gergel, h.; Barát Jakab, h., van 150 juha; fia: András, h.; Lőrincs, l.; Szabó Mihál, h., van 100 juha; testvére: János, h.; Lőrincs, h.; Tód Márton, h.; Bálind, l.; Tód Benedik, h.; Mátí Amburs, h.; Tar Amburs, h.; Katajpan, l.; Vajda Pál, h.; fia: Fábián, h.; Bese Pál, h.; fia: Alberd, l.; Frank Ambrus, h.; István, l.; Farkas Márton, h.; Kenez György, h.; Varga Vincse, h.; Mihál „ispán", h.; Kovács Alberd, h.

Az 1546-os török adóösszeírás magyar fordításának részlete

árusíttatta a bort, de 12 forint bírság hatálya alatt kötelezték magukat, hogy a jövőben nem engedik meg lelkészüknek, hogy a katolikus pap sérelmére bort árultathasson. A fentebb felsorolt adatok nem támasztják alá a helyi református egyházi vélekedést, mely szerint a protestáns felekezet jelentős része csak 1662-ben tért volna vissza Jászberénybe. A reformátusok 1654-ben felújították és bővítették templomukat. Arra is van adatunk, hogy 1643-ban a berényi reformátusok *„oskolasmestert"* kerestek. 1671-ben a debreceni Református Kollégium egyik partikulája Jászberényben működött.

A katolikusok és protestánsok viszonya továbbra sem volt súrlódásmentes. 1660-ban a protestáns lelkészt, Ecsedy Jánost a katolikusok azzal vádolták a nádor előtt, hogy *„rágalommal illette a Boldogságos Szűz Máriát, a szerzeteseket és a katolikusokat"*. A lelkészt a nádor fogságra vetette, s csak úgy sikerült kiszabadulnia, hogy felesége kérésére Heves és Pest megye küldöttsége közbenjárt szabadon bocsátása érdekében. A szakirodalomban arról is olvashatunk, hogy 1747-ben Jászberényből Halasy Sámuel került a pozsonyi vésztörvényszék elé.

A török hódoltság alóli felszabadulás sem hozott jót a reformátusok számára. A törököt kiverő csapatok nyomán Esterházy Pál nádor az Alföldön 1780-ig több hullámban jelentkező ellenreformáció kezdeteként 1686/87-ben leromboltatta a jászberényi kálvinista templomot, annak harangját pedig a tanács igazoló levele szerint Budára szállították a Szent István tornyába (Turri Divi Staphani), a templom lelkészét, Halászi Mátyást pedig elűzték. I. Lipót 1701-ben a töröktől visszafoglalt területeken rendeletben tiltotta meg a protestáns vallásgyakorlatot.

A Jászkun Kerület elzálogosítása a Német Lovagrendnek 1702-ben és a Rákóczi szabadságharc egy időre háttérbe szorította a vallási feszültségeket. 1704-ben új református lelkész, (Patai János) érkezett Jászberénybe. 1705-ben II. Rákóczi Ferenc által Gyöngyösön tartott gyűlésen, amelyen a jászberényi katolikus plébános mellett a református elöljárók is jelen voltak, a reformátusok visszakapták a templomot, valamint a harangláb helyeket, s mindazokat az ingóságokat, amelyeket korábban elkoboztak tőlük, és megerősítették tulajdonukban ingatlanjaikat, az iskolát és a lelkészlakot.

A Rákóczi szabadságharcot követően a jászberényi reformátusok helyzete ismét megnehezedett. 1714 augusztusában Szováti János lelkészt eltiltották az egyházi szolgálatoktól, s három évvel később pedig a városból is elűzték. Nyilvánvaló, hogy az újabb konfliktus hátterében a kiújuló helyi vallásos feszültségek rejtőztek. A reformátusok azonban lelkészük elűzését követően is fogadhattak iskolamestert, s a nádor engedélyével házat is vásárolhattak, amelyben egy helybeli református lakos istentiszteletet is tarthatott. 1724-re az imaház teljesen leromlott. A Német Lovagrend beleegyezett új templom építésébe. Bereczky György plébános heves tiltakozása miatt a reformátusok kénytelenek voltak templomukat éjjelente építeni, amelyet cseréppel fedtek be és körbe is kerítettek. Bél Mátyás 1730 körül már erről a templomról írta, hogy gerendából készült és vert fala volt.

A jászberényi reformátusok helyzete a redemptiót követően tovább romlott. A jászberényi magisztrátus 1747 januárjában a helytartótanácsnál fura módon azért tett feljelentést, hogy a reformátusoknak nincs lelkipásztoruk, s annak feladatait az iskolamester látja el. A helytartótanács az év márciusában a jászkun főkapitánytól kért információt a református közösségről. A kérdésekre adott válaszában a főkapitány vázolta a berényi reformátusok 17. századi történetét és megerősítette, hogy az iskolamester a gyermekek oktatása mellett ez idáig ellátta a lelkészi feladatokat is: istentiszteletet tartott, keresztelt, házasságkötést celebrált és utolsó útjára kísérte a közösség halottjait. A főkapitány leveléből az is kiviláglik, hogy a reformátusok a helyi katolikus papnak is megfizették a stólapénzt. 20 forint papi illetéket a keresztelésért, esketésért és a temetésért, noha a pap szolgálatait nem vették igénybe. Iskolamesterüknek azonban jelentősen többet, 50 forintot fizettek, a kisebb gyerekek után 1 máriást, a nagyobbak után 2 máriást, a temetésért 7 krajcárt, az ünnepekért pedig 1 forintot. A helytartótanács feltehetően megelégedett a főkapitány válaszával, mert ekkor még semmiféle intézkedést nem tett.

12 évvel később, 1759 szeptemberében viszont a helytartótanács küldött levelet a jászkun főkapitánynak, melyben a jászberényi iskolamester tevékenységéről beszámolt, ugyanis feltűnt, hogy a redemptiotól (1745) számított, a debreceni Református Kollégium által kiállított úti okmányok (passualisok) közül hatot a jászberényi iskolamesterek állítottak ki.

A Jászkun Kerület által kiküldött háromfős bizottság kihallgatta az oskolamestert. Vizsgálati jelentéséből reális kép rajzolódott ki a jászberényi református közösség helyzetéről. A berényi reformátusoknak nem volt lelkésze. Az iskolamester (Makody Mihály) 1743-ban érkezett Jászberénybe Debrecenből. A gyerekek oktatása mellett bizonyos lelkészi feladatokat is ellátott, prédikált és temetett. Keresztelésre és esketésre, mint 1747-ben is, vagy a ceglédi, vagy a jászkiséri lelkészhez jártak át. Korábban a katolikus és református diákok vegyesen jártak mindkét iskolába, a vizsgálat időszakában már ez a korábbi gyakorlat megszűnt.

Az 1725-ben fából és vert falból épült, sárral bevont (vagyis tapasztott) református templom tetőzete leromlott. A mai Serház utca térségében állott épületet léckerítés övezte. A templomnak sem tornya, sem harangtornya nem volt.

1760. június 12-én kelt levelében a helytartótanács, túlkapásai miatt, elrendelte Makody Mihály elmozdítását Jászberényből és megszüntette a református iskolát. Azt azonban megengedte, hogy amennyiben a katolikus papnak a stólapénzt továbbra is megfizetik, akkor keresztelésre és esketésre átjárhatnak a környékbeli prédikátorokhoz.

A helytartótanács rendelkezését minden érintett fél, a jászberényi magisztrátus, a református és a katolikus közösség igyekezett a maga érdekeinek megfelelően értelmezni. Az elűzött iskolamester helyét a reformátusok azonnal betöltötték az 1759. december óta jászberényi lakos Nagy Mihállyal, akit azonban szintén eltanácsoltak a városból. A magisztrátus a templomot és az oskolát is birtokba vette, Az iskolát átadták a katolikus kántornak. A templomot kórháznak jelölték ki, azonban a határozat kihirdetését követően azt a katolikus plébános leromboltatta.

A jászberényi reformátusok az 1760. évi események után már csak II. József 1781. október 25-én kiadott türelmi rendeletét követően tudták közösségi vallási életüket újjászervezni.

Dr. Selmeczi László régész, történész

JÁSZKUNSÁGI CSALÁDFÁK

A kékfestő iparostól az Oscar-díjas szakácsig
A jászberényi Eigen család története
I. rész

Talán már számosan jártak úgy, hogy akár egy kutatás, akár egy ismeretszerzés során megismerik egy régi jászberényi család neves tagját, aztán évekkel később kiderül, hogy ennek a családnak volt (van) olyan híres tagja is, akit országosan ismernek, sőt a szakmájában nemzetközi hírnevet is szerzett. Így jártam én is, amikor a jászberényi ipartestület történetét megírtam és az ipartestületi elnökök felsorolása során írtam: *„[1892-ben]...választottak új elnököt Eigen Pál személyében, aki a kékfestő (ruhafestő) szakmában tevékenykedett. Hat évig töltötte be a sok fáradsággal járó elnöki tisztséget."* Évekkel később hallottam, hogy a neves Oscar-díjas mesterszakács Eigen Pál is Jászberényben született. Egy helytörténeti kutató számára ez jelenti a „triggert" (ösztönzést), hogy van-e kapcsolat a két Eigen között, tehát fel kell kutatni a jászberényi Eigen család történetét. Igen van, a neves mesterszakács a kékfestő iparosmester unokája. Miután családkutatással közvetlenül nem foglalkozom, de a Magyar Családkutató Egyesületnek évek óta állandó tagjaként hozzáférhető számos fontos adatbázis, amelynek segítségével sikerült a család történetét felkutatni.

Eigen családfa

A családnév egyértelműen arra utal, hogy valamelyik német tartományból települtek be a Jászságba. Jász-Nagykun-Szolnok megyében Jászberény mellett Jászalsószentgyörgyön is vannak ilyen nevű családok. Összeállítottam a hozzáférhető, illetve megtalált adatokból a családfát. A főhősünk Eigen Egon, Oscar díjas mesterszakács felmenőit mutatjuk be.

A család első ismert tagja a dédnagypapa, Eigen Nicolas (Miklós) iparosmester és földbirtokos volt, felesége is német származású Pohl Amália volt. Jómódú emberek voltak, a Fővárosi Lapok 1882. májusi száma megírta, hogy Jászberényben Streitmann Rudolf városi tisztviselő feleségül vette Eigen Flóra kisasszonyt, Eigen Miklós földbirtokos leányát, a díszes esküvőt nagy nászlakoma követte.

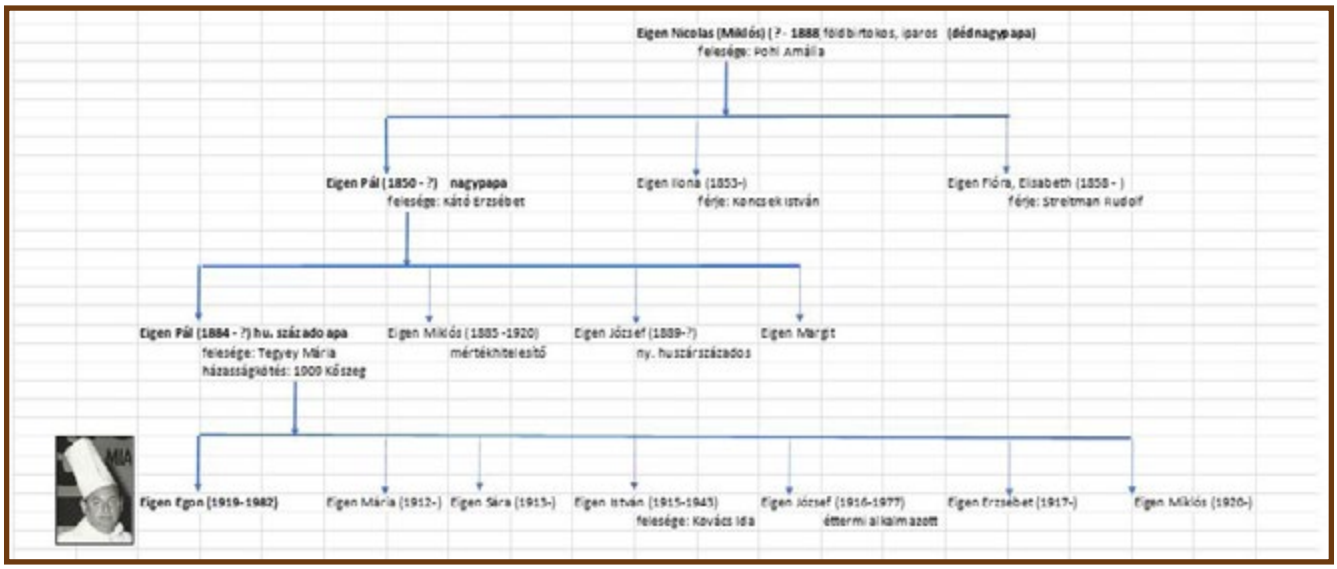

A jászberényi Eigen ág családfája

Eigen Pál nagyapa

A nagyapa, Eigen Pál és Kátó Erzsébet 1882. szeptember 7-én házasodtak össze Jászfényszarun, miután Erzsébet fényszarusi volt. Első gyermekük, Eigen Pál – főhősünk édesapja – 1884. május 17-én született, akit Pál Miklós József névre kereszteltek, de csak a Pál nevet használta. Későbbi gyermekeik az 1885-ben született Miklós, majd az 1889. június 9-én született József. Miklós neves mértékhitelesítő lett, és a Békés vármegyei hivatalt vezette éveken keresztül.

Ahogy az itt közölt dokumentum mutatja, az akkor még Jászberényben működő királyi törvényszék 1876-ban jegyezte be a nagyapa ruhafestéssel foglalkozó cégét. Csak háttérinformációként megjegyezzük, hogy Magyarországon 1876-tól indult el a cégbejegyzés és cégnyilvántartás. A tanulmány bevezetőjében már említettük, hogy a jászberényi ipartestület elnöke volt, de mellette tagja volt még a Debreceni Kereskedelmi és Iparkamarának is. Az Ipar-osztály vezetőségi tagja volt, azaz éveken keresztül képviselte a jászberényi ipartestületi tagok érdekeit. A korabeli jómódú ipartestületi tagoknál gyakori volt a több lábon állás, 180 hold földbirtoka – egy részén 18 kh. szőlő – is volt. Tagja volt a jászberényi vadászegyesületnek. A Vadászlap 1889. májusi száma szerint vadásztársai voltak még ifj. Fecske János gőzmalomtulajdonos, Koller Kálmán királyi bíró és Thuróczy István földbirtokos.

Többirányú gazdasági szerepvállalásának részeként igazgatósági tagja volt a Jászsági Hitelintézet és Takarékpénztár Rt. igazgatóságának. Ugyancsak igazgatósági tagja volt a *Jászberényi földbirtokosok és iparosok fogyasztási és értékesítési szövetkezetének* is. Részvényese volt az 1910-ben

alakult *Jászberényi bortermelők első pinceszövetkezetének is.*

Jómódú ember lévén támogatásban részesített több oktatási intézményt. 1889-től a jászberényi gimnázium segélyezői közé tartozott. Az ipartestületi bálokon éveken keresztül felülfizetéseket tett, amelyet jótékony célokra fordítottak. Az adakozók listáját az akkori jászberényi újság név szerint le is közölte. Az 1917-ben induló jászberényi Tanítóképző gondnoka is volt.

Eigen Pál bemutatásánál a végére hagytuk, hogy nagyon aktív politikai tevékenységet is kifejtett. A Gróf Apponyi Albertet támogatók szűk befolyásos csoportjához tartozott. 1892-től, amikor Apponyi Jászberénybe látogatott az őt már Hatvanban fogadó jászberényi vendéglátó küldöttségnek rendszeresen tagja volt.

Végül egy kevésbé ismert, de nagyon érdekes esetet mutatunk be. A történet előzménye az volt, 1898-ban a Jászberényi ipartestület közgyűlésén úgy döntöttek, hogy az új ipartestületi zászló fölszentelése alkalmából zászlóanyai feladatok ellátására Apponyi Albertné grófnőt kérik fel. Ez lett volna Apponyi gróf nejének, mint új magyar nagyasszonynak az első nyilvános fellépése, illetve személyes megjelenése Jászberényben. A zászlószentelést pünkösd után tartották, amikor is a gróf, mint Jászberény országgyűlési képviselője szokása szerint beszámolt parlamenti tevékenységéről. 1898 májusában Apponyi Albert meg is érkezett Jászberénybe, de felesége *„közbejött akadályok folytán nem jelenhetett meg, így csak képviseltette magát"*. A gróf nem árulta el, hogy felesége, Klotild asszony már előrehaladott áldott állapotban volt és a hosszú utazást nem vállalhatta. 1898. június végén meg is érkezett a trónörökös, akit Apponyi II. György Alexander névre kereszteltek. De végül is ki lett a zászlóanya? Az esemény országos hírré vált, mert a Budapesti Hírlap 1898. szeptember 15-i száma szerint Apponyi felesége már korábban Eigen Pál kékfestő és földbirtokos nejét kérte fel, hogy legyen helyettese az ipartestület zászlószentelési ünnepségén. Még a cikket író újságíró is megemlítette, hogy a grófné nyelve *„kifogástalan magyar"*. De még egy másik eset, 1908 októberében Eigen Margit, Eigen Pál földbirtokos leánya a jászberényi hölgyek nevében adott át szép bokrétát Apponyi képviselőnek – írta korabeli helyi lap.

Eigen Egon édesapja

A jászberényi gimnáziumi tanulmányok befejezése után a Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémián végzett 1906-ban és utána a 10. miskolci honvéd gyalogezredhez vezényelték. 1909-ben Pál hadnagyot a 10. gyalogezredtől a 2.-ik gyalogezredhez nevezték ki. majd 1910-ben főhadnaggyá léptették elő. A Nagy Háború előtti utolsó békeévben, 1913-ban pedig a budapesti 30. honvéd gyalogezredhez vezényelték. 1915 februárjában pedig századossá nevezik ki, amely kinevezést a 18. honvéd gyalogezred soraiban kapta meg. Ennek a gyalogezrednek az I–II. zászlóalja Sopronban szolgált. Csak érdekességképpen említjük meg, hogy József testvére is a Ludovika akadémián végzett. A 8. huszár ezred kötelékében harcolt az orosz és román fronton. 1923-ban vonult nyugalomba, és *Konyhakerti és virágmagtermelő* néven vállalkozást hozott létre Jászfelsőszentgyörgyön.

Visszatérve Pálhoz, még főhadnagyként Kőszegen kötött házasságot Tegyey Lujzával, a néhai Tegyei Lajos (1875–1905) kir. közjegyző legkisebb leányával. Főhősünk, Egon anyai nagyapja Vas vármegyében jól ismert és befolyásos ember volt. Nemesi család sarja, Szombathely város királyi közjegyzője és a városi takarékpénztár felügyelőbizottságának elnöke, de mellette aktív politikai feladatot is vállalt, mint a Szabadelvű Párt helyi alelnöke. A Tegyey családot számos családi tragédia érte, de ezen tanulmányban nem térünk ki az okokra.

Már nem tudhatjuk meg egész pontosan, de Eigen Pál és felesége visszaköltöztek Jászberénybe. Talán felesége édesapjának tragédiája, talán a háború vége felé egy katonatiszt megélhetése – állás hiányában – igen nehéznek bizonyult. De az ekkor már ötgyermekes család valószínűleg a nagyszülők anyagi támogatására is szorult.

Így 1919. január 21-én Jászberényben született meg a család hatodik gyermeke Egon, akit Ernő-Egon néven anyakönyveztek, de csak az Egon nevet használta. A hatodik gyermekből hogyan lett a magyar gasztronómia egyik megkerülhetetlenül híres személye, azt a következő számban tárgyaljuk. 1921. augusztus elsejével az apa, Pál a honvédségtől nyugállományba került.

Egon szülei az 1920-as évek második felében újra visszaköltöztek a Dunántúlra, egész pontosan Kőszegre. A Néptanítók lapja 1926. szeptemberi számában megjelent hirdetés szerint Eigen Pál nyug. százados *„szerény igényű tanítót vagy tanítónőt keres három elemista gyermeke mellé, a német társalgás megkívántatik"*. 1927 májusában árverés alá kerül házuk, miután 5920 pengő tőke tartozása áll fenn. Az anyagi csőd pontos okát nem ismerjük. A gazdasági világválság tombol, a volt katonatisztnek el kell tartania családját, így 1928 szeptemberében taxi fuvarozáshoz kér engedélyt. Sok a jelentkező, nem sikerül, de nem adja fel, 1931-ben már Pécsen lakik a család, és az apa már királyi bírósági végrehajtóként dolgozik. Ebben az évben már be is kapcsolódik a napi politikába, és több alkalommal indul a parlamenti képviselőválasztáson is. Ellenfele felfedi, hogy bírósági végrehajtóként dolgozik, ami akkor sem volt népszerű foglalkozás, így elveszíti a választásban a nyerés esélyét. 1935-ben önként lemond és visszaadja végrehajtói megbízatását. 1936-tól az OTI (Országos Társadalombiztosítási Intézet) kecskeméti irodájában tisztviselő, majd 1943-tól nyugdíjas. Egon fia a későbbiekben önéletrajzában apja foglalkozását mindig tisztviselőnek jelölte meg.

A tanulmány következő részében Eigen Egon mesterszakács pályafutását mutatjuk be.

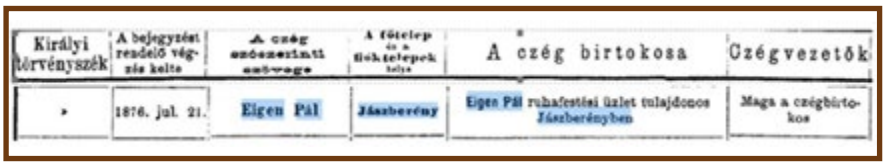

Királyi törvényszék	A bejegyzést rendelő végzés kelte	A czég egészszerinti szövege	A főtelep és a fiók-telepek helye	A czég birtokosa	Czégvezetők
»	1876. jul. 21.	Eigen Pál	Jászberény	Eigen Pál ruhafestési üzlet tulajdonos Jászberényben	Maga a czégbirtokos

Részlet a Központi Értesítő 1876. 82. számából

Források:

Metykó Béla: Részletek a jászberényi ipartestület életéből. In: Jászsági évkönyv (szerk. Pethő László) 2016.177.

Fővárosi Lapok 1882. május (100–123. sz.), 1882. május 2. / 100. sz.
Központi Értesítő, 1876 (1. évf.) 1876. szeptember 14/ 82. sz.
Központi Értesítő, 1900 (25. évf. 1. félév) 1900. január. 18. / 5. sz.
Központi Értesítő, 1900 (25. évf. 2. félév) 1900. november 22. / 99. sz.
Magyar Kereskedők Lapja, 1910. július-december (30. évfolyam, 27–53. szám)
1910. november 5. / 45. szám
A Magyar Korona országainak mezőgazdasági statisztikája II. Gazdacímtár (1897) A) Magyarország III. Duna-Tisza köze, 4. Jász-Nagy-Kun-Szolnok vármegye
H. Bathó Edit: Adatok a Jászság XVIII–XX. századi táncéletéből. In: Szolnok Megyei Múzeumok Évkönyve 7., 419-428. Szolnok, 1990
Budapesti Hírlap, 1898. szeptember (18. évf. 241270. sz.) 1898. szeptember 15 / 255. sz.
Budapesti Közlöny, 1910. október (44. évf. 224–249. sz.) 1910. október 27./ 246. sz.
Budapesti Közlöny, 1915. február (49. évf., 27–49. sz.) 191. február 18. / 40. sz.
Dunántúl, 1931. március (21. évf. 49–73. sz.) 1931. március 6. / 53. sz.
Kőszeg és vidéke 1909. április 18-i sz.
Miskolczi Napló, 1909. május (9. évf., 99–122. sz.) 1909. május 1. / 99. sz. 4. old.
Pécsi Napló, 1935. december (44. évf. 274–297. sz.) 1935. december 22. / 292. sz.
Pesti Napló esti kiadás, 1892. szeptember 1892. szeptember 26./ 266. sz
Pesti Hírlap, 1908. október (30. évf. 235–261. sz.) 1908. október 20. / 251. sz.
Rendeleti Közlöny a Magyar Királyi Honvédség számára - Személyes Ügyek, 1913 (40. évf. 1–70. 9. sz. 85. old.
Rendeleti Közlöny a Magyar Királyi Honvédség számára - Személyes Ügyek, 1921 (48. évf. 1-63. sz.) 1921. július 16. / 35. sz.
(Köszönöm Mátics Bélánénak, hogy Eigen Egonra a figyelmemet felhívta, Besenyi Vendelnek pedig a kutatáshoz nyújtott segítségét.)

Metykó Béla helytörténeti kutató

A jászkunok eladatásától a redemptióig

A helytörténeti írásokban sokat olvastam a redemptióról, de felvetődött bennem a gondolat, vajon milyen okok vezettek odáig? Kik az érintett személyek, vagy intézmények? Ebben a cikksorozatban Lipót császárról, az eladatás előzményeiről, a Német Lovagrend történetéről és az Invalidus Ház történetéről szeretnék írni.

I. Lipót császár, Benjamin von Block festménye

Ki volt I. Lipót császár, és milyen okok vezettek a Jászkunság eladatásához 1702-ben?

Teljes nevén Habsburg Lipót Ignác József Baltazár Felicián, aki Bécsben született 1640. június 9-én. Német-római császár, német, magyar és cseh király, Ausztria uralkodó főhercege. Szülei III. Ferdinánd német-római császár, magyar és cseh király és Habsburg Mária Anna spanyol és portugál infánsnő. Folyékonyan beszélt latinul, olaszul, németül, franciául és spanyolul, emellett szerette a zenét és más művészeteket. 1655. június 27-én koronázták magyar királlyá, 1656-ban pedig cseh királlyá. 1658. augusztus 1-jén német-római császárrá választották. Uralkodása alatt a Habsburgok birtokain, tartományaiban központosított apparátust épített ki.

Lipót egyéniségére jellemző volt a családja iránti szeretet. Vallásos embernek tekinthető, mely párosult a protestánsokkal szembeni vallási türelmetlenséggel. Általában a csatákban nem vett részt, hanem képzett német és olasz hadvezérekre bízta csapatait.

Bécsben hunyt el, 1705. május 5-én. Megítélése kapcsán el kell mondani, hogy a magyar millenniumi emlékművön nem kapott helyet a Habsburgok között.

Politikai tevékenysége: A bevételeket 4 millió rajnai forintról 16 millióra növelte. Új ezüstpénzt veretett: 1,2,3,6 és 15 krajcár címletekkel, 1754-től pedig bevezette a tallért. Miniszterei tanácsára erősen merkantilista gazdaságpolitikát folytatott: exporttöbbletre törekedett. Igyekeztek a nemesfémet az országba vonzani (a pénz egyetlen formája), a kiáramlást pedig megakadályozni.

A háborúhoz három dolog kell: pénz, pénz és pénz

Pénzt követelt az 1657 januárjában kezdődő északi háború, mely a Lengyel-Litván Unió területét és Svédországot érintette. Ugyancsak nagy odafigyelésre és pénzre volt szükség az 1663–64-es Habsburg-török háborúhoz, amely során a szentgotthárdi csatát követően megkötött vasvári béke által kívánta országát keletről biztosítani. Továbbá a törökök kiűzéséhez Magyarországból (1686–1699) ismét csak pénzre volt szükség. 1683. április 1-jén IV. Mehmed szultán elindította csapatait Drinápolyból, fővezére Kara Musztafa nagyvezír volt, aki elfoglalta Veszprémet, Tatát, Pápát, Pannonhalmát, majd Győrt érintve Bécs felé vonult. Lotharingiai Károly herceg az országot feladva Bécs védelmére rendezkedett be, Thököly Imre kuruc csapataival a Duna másik partján követte a 120.000 fős sereget. Sobieski felmentő seregével megerősítve szeptember 12-én végső csapást mértek az oszmán seregre a kahlenbergi csatában. A nagyvezír kénytelen volt visszavonulni Belgrádba. A budai pasa csapatait Párkánynál verték meg, így felszabadították Esztergomot is. 1684-ben felszabadult Visegrád, Vác

és Pest is, 1685-ben a szövetségesek kezére került Érsekújvár. 1686-ban Szolimán nagyvezír ellentámadást szervezett, miközben a Szent Liga tagjai megkezdték Buda felszabadítását, s azt sikeresen be is végezték 1686. szeptember 2-án. Ezt követte Simontornya, Szeged, Pécs, Siklós, Kaposvár, majd csaknem egész Szlavónia, később Szigetvár, Székesfehérvár, Kanizsa, Kippa, Belgrád. A század utolsó évtizedére maradt Várad. 1699. január 26-án a karlócai békével zárult a hosszú háború. A békekötés hatálya szabályozta a lengyel-török, a velencei-török és az orosz-török viszonyt is.

A spanyol örökösödési háború – 1701 és 1714 között zajlott, II. Károly halála után –, melyben részt vettek a Habsburg Birodalom, Anglia, Hollandia, Portugália, Savoya és Piemont hercegségei, illetve több német fejedelemség, Spanyolország, Franciaország, de Lipót révén Magyarország is bekapcsolódott.

Egyes politikai erők József Ferdinándnak kívánták juttatni Spanyolországot és a csatolt részeket, míg Károly főhercegnek Milánóval kellett volna beérnie. A franciák rávették II. Károlyt, hogy végrendeletében XIV. Lajos unokájára, Anjou Fülöp hercegre hagyjon mindent. Az európai hatalmak azonban nem engedhették, hogy Lajos király minden örökséget magának szerezzen meg, esetlegesen egyesítse a két országot, akár perszonálunió árán is. Francia csapatok vonultak be Spanyolországba és a melléktartományokba.

A csapatok létszáma fölülmúlta az eddigi századok legmagasabb létszámait, így a császári kincstárat rendkívüli módon megterhelték a hadi kiadások. Természetesen Magyarországra is óriási terhet hárított át Lipót császár. Az osztrák államadósság a századforduló előtt 40 millió rajnai forintot tett ki, melynek jelentős részét Magyarországra terhelték.

(A későbbiekben a II. Rákóczi Ferenc vezette magyar szabadságharc nehezítette az osztrákok helyzetét, hiszen Magyarországból a bevételeknek csak töredéke folyt be, valamint a hátországban keletkezett felkelés megosztotta az osztrák haderőt.)

Békekötésre 1713-ban Utrechtben került sor, melyben Anjou Fülöp lett Spanyolország királya, egyben megkapta a tengerentúli birtokokat, de ezeket nem egyesíthette a Bourbon birtokokkal. Cserébe Anglia megkapta az amerikai gyarmatok egy részét, valamint Gibraltárt és a rabszolga-kereskedelem monopóliumát. Az európai spanyol birtokok VI. Károly császárnak jutottak. A háborúban résztvevő más felek is kaptak valamiféle birtokokat, vagy kedvezményeket.

Tetemes pénzösszegeket költött tehát a császár, de mindig újabb és újabb tőkére volt szüksége. Ebbe a sorba illeszkedik bele a jászok és kunok eladatása, elzálogosítása. Ehhez természetesen hozzájárult az a tény is, hogy a háborúk során egyes jászkun települések teljesen elnéptelenedtek, vagy lakosságuk jelentősen csökkent. Így I. Lipót 1702-ben 500.000 rajnai aranyforintért eladta a Jászságot, a Kiskunságot és a Nagykunságot a Német Lovagrendnek.

„Mi Lipót stb. rendeljük emlékezetül stb., hogy Mi Főtisztelendő és Fenséges Ferenc Lajos Herceg Úr, a Boldogságos Szűz Máriáról nevezett jeruzsálemi vitézlő német rend poroszországi főkormányzójának, Németországban, Olaszországban és a tengerentúli részekben ugyanezen rend nagymesterének és legkedvesebb vérséges rokonunknak felséges udvarunknál időző követe és teljhatalmú megbízottja tisztelendő és nagyságos Eisenheimbi Heüsleim Martisilius, az előbb megnevezett rend lovagja által közvetített alázatos kérelmére a dolognak huzamos és kölcsönös megfontolása és vitatása után, végre az úgy szóval, mint írásban beadott javaslat után bekövetkezett megegyezéssel, bizonyos 500.000 rénes forintnyi pénzösszegért és azért, a jólemlített nagymesternek és lovagrendjének bizonyos, az elébb említett magyarországi örökös királyságunk megyéiben, tudniillik Hevesben és külső Szolnokban, a Duna és Tisza folyók között, és a körülöttök elfekvő úgynevezett Nagy- és Kiskunsági, nem kevésbé a jászok, vagy filiszteusok kerületeit, a hiteles alakban kiadott összeírás szerinti, az alább részletesen megnevezendő tartozandóságaikkal, ugyanis városaikkal, úgy lakott, mint elhagyott falvaikkal, vagy pusztáikkal tulajdonul adjuk”.

Varga Kamill ferences testvér

Török Imre református lelkész helytörténészi munkássága Kunhegyesen (1901 – 1904)

Kunhegyesi készítésű és kiadású kalendáriumunk 1904-ben jelent meg először, a *Kúnhegyesi Nagy kún-magyarok Kalendárioma az 1904. esztendőre* címmel Török Imre szerkesztésében a helyi nyomdájában. Úttörő vállalkozásának csak 1925-ben lett követője, s aztán több mint fél évszázad telt el, míg dr. Szabó Lajos kezdeményezésére és szerkesztésében mindannyiunk örömére folyamatosan, évente megjelennek 1992-től kalendáriumaink, immáron 30 kötet.

Török Imre fiatal korában

Török Imrét 1901. december 11-én választotta meg a református gyülekezet Kunhegyesen lelkésznek. Nem hosszú ideig töltötte be itt hivatalát, de az a néhány év is meghatározó volt Kunhegyes szellemi életére, annak felvirágoztatására.

1867. augusztus 1-jén Debrecenben született. A debreceni Kollégiumban érettségizett 1885-ben, utána pedig a református teológiát végezte el. 1888-ban néptanítói oklevelet szerzett. 1891-ig nevelő volt báró Radvánszky Géza családjánál, később 1891-ben a Református Kollégiumnál helyettes tanár lett. 1892-től 1901 decemberéig Ti-

szaroffon, majd 1901. december 11-től 1904-ig Kunhegyesen szolgált lelkészként. Innen Kisújszállásra vezetett útja, ahol 1904-től 1942-ig a református egyház vezető lelkésze volt. Előbb egyházmegyei jegyző, később főjegyző, majd esperes, 1917-től 1936-ig a Heves-Nagykunsági Egyházmegye esperese volt. Mint rangidős lelkész az egyházmegyei gyűléseken püspök-helyettesként reprezentált. Kiváló egyházi író és szónok volt, akinek számos műve jelent meg.

De térjünk vissza Kunhegyesre. 1902. szeptember 19-én, Kossuth Lajos születésének századik évfordulójára rendezett kunhegyesi ünnepség szónoka volt. Első, általa szerkesztett kalendáriumunkban megjelent ünnepi beszédének szövege melyből idézek a korabeli helyesírással:

„...Tüneményes idők!

Hogy mint kelt fel az egész nemzet: olvastuk, tanultuk, tudjuk. De hogy a Nagykunság 8719 gyalogost s 527 lovast állított elé Kossuth izenetére: kevesek előtt ismeretes. Fegyver – igaz! Nem volt. Ezer darab kaszát rendeltek és hosszu nyelű baltát. Az egyenesre pántolt kasza rettenetesebb a szuronynál, a fokos, a balta félelmetes fegyver. Mint az 1848.iki Lapok 38-ik száma jelenti, volt adomány is bőven. Kossuth Lajos izenetére megmozdultak a ládák kulcsai s e nép apái, vagy éppen most is élő aggok, a haza oltárára áldozatot hoztak. Hogy e községből 260 frt 54 kr. s 240 frt kamat nélküli kölcsön ajánltatott, mellékesen legyen említve: ám, ki adhatta azt az arany lánczot, 11 arany sulyu volt, nyakából kiakasztotta, a hazának odaadta. Ki adhatta? Ki adhatta? Szeretnék megállani a sírja fölött s tanulni áldozatot a behorpadt sírjától s aztán tanítani e dolog felől.

E templom tornyából is lekerült a harang, a haza érdekében. Odaadták ágyúnak a nyolcz mázsás érczet. Hogy ne; mikor Kossuth Lajos izente!

A karczagi honvédkórháznak kocsi számra ment a párna, a takaró. Szegény véresfejű honvéd puha vánkosra hadd hajtsa a fejét; hadd gyógyuljon attól, gyógyulás annak minden tollaszára, minden kicsi pelyhe. S ha elalszik rajta, boldog lesz az álma. Odaadták a párnát a fejük alul is; a menyasszonyok se kaptak azévben párnát. Elküldték, mert izente Kossuth Lajos.

S hogy a jászkun fiak miképen hordozták magukat a nemzetvédő harczokban, legyen bizonyság e részben Kökényessi Szaniszló honvédőrnagy levele, melynek tanúsága szerint a jászkun önkéntesek kijelentették, hogy az egész hadjárat alatt – tartson bár tíz évig – örömmel szolgálandanak.

Ki adta e lángot a szivekbe? Ki teremtette meg a honvédsereget? Ki adta lelkét a nemzet lelkébe, hogy lángoljon az is úgy, mint az övé, mint a Mózes csipkebokra? – A kit ünnepelünk: Kossuth Lajos.

A történet fáklyája ráragyog. Látom arczát, hallom a szózatát, az 53 éves múlton át – midőn szülővárosom ékes nagy templomában – 1849. április 14-én a függetlenséget országrendítő szóval mondja ki.

Meg is ment a válasz Magyarország kormányzó elnökének, jászkunok szívéből, így: „Múlt évben megajánlott 200,000 ujonczbóli illetményünk már forgatja fegyverét és már ujólag sereglenek hőkeblű ifjaink a függetlenség szent zászlója alá. Vegye Ön, kormányzó úr, válaszul a magyar nemzet függetlenségi nyilatkozatára, hogy a jászkun nép annak védelmére annyi kart kész előállítani, a mennyit a nemzet kívánni fog. Éljen a szabad magyar nemzet! Éljen a függetlenség!

Fogadjuk fel, hogy ezen erényekben, melyekkel szolgálta Ő a hazát, erősítjük magunkat és neveljük gyermekeinket. Kitartás, tűrés, munka, áldozatkészség s honért; félelmet nem ismerő bátorság, tettrekész indulat, ha veszélyben van a haza."

Török Imre: Kossuth-dal című verset a Ne sírj, ne sírj Kossuth című dal melódiájára először énekelte el a kunhegyesi dalárda 1902. szeptember 19-én.

(A vers az eredeti szöveghű másolata az 1904-es kalendáriuminak.)

„Ősz volt mikor rózsafánknak
Kinyílott egy szép virága:
Te voltál az Kossuth Lajos,
Nemzetünk szép rózsaszála.
Száz év előtt kinyílt rózsa,
Száz év után sírunk érted,
Lehullt virág Kossuth Lajos,
Téged sirat magyar néped.

Tavasszal volt, hogy lehullott
Rózsafánk legszebb rózsája.
Sírra hullott, sírba hullott,
Sírva sírtunk könnyet rája.
Többé mostmár nem izeni:
Mindnyájunknak el kell menni
Ezért szívünk búbánatos
Temiattad, Kossuth Lajos!

Lesz még tavasz, lesz még virág,
Megmozdulnak még a hantok:
Újra kelnek, Újra élnek,
Kik nyugosznak most alattok.
A ragyogó csillag mellett
Levelet is ír még nekünk:
Ne félj, csak írj Kossuth Lajos,
Mind elmegyünk, mind ott leszünk.

Lesz még tavasz, lesz még virág,
A sírból is lesz még élet:
Csak egy szót szólj s a te szódtól
Por-hamu is újra éled,
Szólalj meg a sírod alól
Úgy mint mikor „azt izented":
S míg a szívünk dobbanni tud,
Nem fogy el a regimented."

1903-ban volt ősbemutatója *Kunmagyarok* színművének településünkön, melyet abban az évben többször adtak elő iskolás fiúk és lányok régi kun népviseletben. Ez a műve nyomtatásban is megjelent: *Kun-magyarok: eredeti ifjúsági színmű prológgal, két részben. Debreczen, Csokonai Nyomda, 1903. Ára: 50 fillér) (Előadták a kunhegyesi ev. reform. népiskola fi- és leánynövendékei 1903. február 21. és 22-én.)*

Az 1904-es kalendáriumunk a következőket írja az eseményről: *„Az 1903. évben – ki ne emlékeznék e dologra? – összeállott 92 isk. fiú és leány s hétszer egymásután játszottak egy kis színjátékot, melynek a „Kun-Magyarok" volt a címe. Ez előadás tiszta jövedelme több lett 400 koronánál: ez összeg Takarékpénztárban gyümölcsözik, – gyermekeink gyűjtötték a maguk lelki hasznára, Ifjúsági egylet czéljára."* A mű jeleneteiből 7 képet Pósa Lajos is bemutatott Az én újságom című lapjában.

Megírta számunkra a szájhagyomány útján még élő a *Törökbori, Rác-halom és Jaj-halom regéjét. A kunhegyesi nép futása 1707-ben* című epikai költeménye is örök értékű.

Munkatársa volt a *Kisújszállás és Vidéke* című társadalmi hetilapnak. Kisújszálláson több drámai művet – többnyire vígjátékot, köztük bibliai tárgyú képet – írt. A *„Régi jó kunvilág"* című 3 felvonásos színművét 1923-ban kisújszállási műkedvelők adták elő a helyi Színház-Vigadóban.

1924-ben jelent meg a Külföldi utazásom a glasgowi (Skócia) vasárnapi iskolai világgyűlésre című munkája.

A Szeretet című egyházi újság

Részlet az 1903-ban rendezett Kunmagyarok című színműből

szerkesztője volt 1904-1944-ig. Részt vett a Jász-Nagykun-Szolnok vármegye delegációjával 1928-ban a szabadságharc 80. évfordulóján az amerikai magyarok adományából New Yorkban felállított Kossuth-szobor avatásán.

Részlet az 1903-ban rendezett Kunmagyarok című színműből

Szerkesztőbizottsági tagja volt a dr. Scheftsik György vármegyei főlevéltáros által szerkesztett, Pécsen 1935-ben megjelent: *Jász-Nagykun-Szolnok vármegye múltja és jelene* című munkának.

1937-ben *Indul nagy utára...* címmel jelentette meg különböző jellegű írásait (úti élménybeszámoló, adomák) Nagy Imre (1817 –1840), fiatalon elhunyt tehetséges kisújszállási költő emlékének ajánlva. Önmagáról a következőképpen vall a könyv elején: *„Debrecen egyik utcájának szegényes kis alacsony házából jutottam mostani sorsomig. Útközben láttam, hallottam, tapasztaltam, tanultam sok mindent. Voltam pap, főúri nevelő, tanár, esperes (19 évig!), közben valameddig püspökhelyettes is. Láttam a világot: az északi sarkkör tájától (Finnország) keresztül-kasul Európán, a skót nagy tavak vidékén át Amerikáig. (Még a Szentföldre kívánnék elnézni!) Utazásaimon a tájak is elragadtak, de különösen az emberek érdekeltek. Sok mindenféle földön lakóval találkozásom: az észt cethalásztól a finn miniszterig, ki obói érsek lett; a southamptoni hajópincértől az Egyesült Államok elnökéig; a debreceni cívistől fel id. Tisza Kálmán, id. Lajos és István grófig; a lapp vándorpapoktól az upszalai érsekig... – a maláj misszionáriusig, aki azzal mulattatott, hogy az ő apja még embert evett; sok nagyrangú és tudós, szellemes és jó embert ismertem s ismerek: a szentesi, a mikepércsi, kunmadarasi, túrkevei paptól kezdve... Ők az okai sok részben, hogy e könyvet megírtam...”*

Részlet az 1903-ban rendezett Kunmagyarok című színműből

A kötetben néhány kunhegyesi történet is szerepel, mely a lelkész kitűnő humoráról árulkodik.

„Táltos

A szójátékok virágkorában Kunhegyesen lelkészkedtem Juhtest volt a vacsora a banketten, melyből a jobb étvágyúak már kétszer-háromszor is szedének. Én, ki inkább az egyszálbélűek rendjéhez tartozom, egyszer vettem, másodszori kínálásra azonban már eltoszítottam magam elől a friss hozatú birkatetemmel párolgó tálat.

Nosza, meglátta ezt az örökké tréfában utazó Kolossy bá, s az én már elhangzott tósztom után, melyben a kálvinista lelkész hivatását az ősmagyar táltoséhoz viszonyítottam: azt mondja, hogy: „a Nagytiszteletű úr tévedett,

Részlet az 1903-ban rendezett Kunmagyarok című színműből

mikor a táltos szót a „taitáa" (tudós) szótól származtatja. Hanem: mint az imént láttam, a tálat a lelkész úr magától eltoszítá, tehát: „Táltoszító", azaz röviden: Táltosz! Táltos!" S leült.

Eskettem, násznagyoskodtam

Kedves ifjú pár állott a kunhegyesi gyönyörű templomban eskümondásra: Csóka Laci – és választottja, Végh Magdus... Debrecen és Kunhegyes nyújtott kezet egymásnak ez áldott frigyben, szülővárosom s egykori feledhetetlen gyülekezetem...

Node, áll az ebéd. Épen a halakat ették meg. Násznagy is voltam, násznagynak szólni illik, felálltam. A számban volt még a pompás hal íze, épenhogy lenyeltem az utolsó falatot. Az ifjú párt már a másik násznagy köszönté ékesen. Felálltam – mondok – s kezembe ragadván egy pohár pezsgőt, ennyit mondtam nagy objektivitással: „Ezen pohár bort ürítem az örömsüllőkre." Ez a mondás a legelső értelmében igaz is volt, meg is volt a hatása a lelkekre, de a sarokból egy szójátékban telhetetlen ember odakiáltotta, s ezzel sikeresen le is tarolta a hatást: „Még jó, hogy nem az öröm hüllőkre!" Így ment az a régi, boldogabb világban!"

Ez a rendkívüli műveltségű, irodalomban is jártas és elismert, világot látott tudós pap 1952 márciusában Budapesten halt meg, a Farkasréti temetőben nyugszik.

Mennyivel szegényebbek lennénk

Részlet az 1903-ban rendezett Kunmagyarok című színműből

Volt egyházkerületi tanácsbíró, a Református Országos Zsinat, Egyetemes konvent és számos egyházi bizottság tagja, kormányfőtanácsos….

mi, kunhegyesiek helytörténeti ismereteinkben munkálkodása nélkül! Emlékét kegyelettel megőrizzük!

Részlet az 1903-ban rendezett Kunmagyarok című színműből

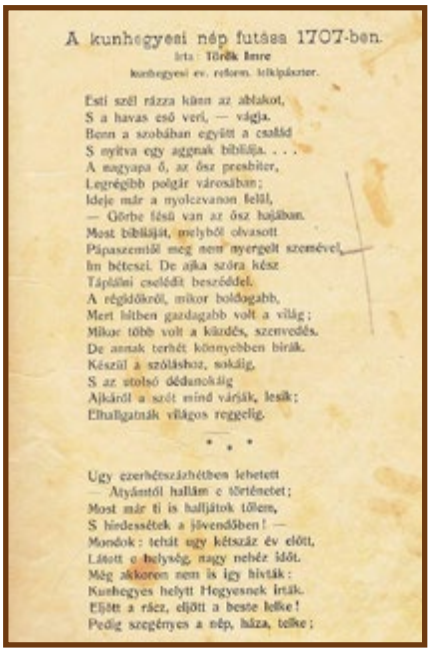

A kunhegyesi nép futása 1707-ben.
Irta: Török Imre
kunhegyesi ev. reform. lelkipásztor.

Esti szél rázza künn az ablakot,
S a havas eső veri, — vágja.
Benn a szobában együtt a család
S nyitva egy aggnak bibliája. . . .
A nagyapa ő, az ősz presbiter,
Legrégibb polgár városában;
Ideje már a nyolczvanon felül,
— Görbe fésü van az ősz hajában.
Most bibliáját, melyből olvasott
Pápaszemről még nem nyergelt szemével,
Im beteszi. De ajka szóra kész
Táplálni családját beszéddel.
A régidőkről, mikor boldogabb,
Mert hitben gazdagabb volt a világ;
Mikor több volt a küzdés, szenvedés.
De annak terhét könnyebben birák.
Készül a szóláshoz, sokáig,
S az utolsó dédunokáig
Ajkáról a szót mind várják, lesik;
Elhallgatnak világos reggelig.

* * *

Úgy ezerhétszázhétben lehetett
— Atyámtól hallám e történetet;
Most már ti is halljátok tőlem,
S hódessétek a jövendőben! —
Mondok: tehát úgy kétszáz év előtt,
Látott e helység nagy nehéz időt.
Még akkoron nem is így hivták:
Kunhegyes helyett Hegyesnek írták.
Előtt a rácz, előtt a beste lelke!
Pedig szegényes a nép, háza, telke;

Török Imre epikai költeménye

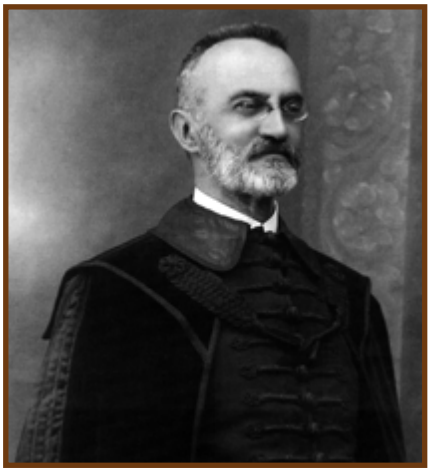

Török Imre református lelkész 1867-1952

100
EZZTENDŐJE EPEN EZ ÉVBEN, HOGY NAGY IMRE KISUJSZÁLLÁSI EREDETU KÖLTŐ, AKKOR DEBRECENI DIÁK, MEGIRTA A KEDVES DIÁKVANDORDALT:
„INDUL NAGY UTÁRA
AZ ARVA DIÁK", AZ Ő DALÁNAK KEDVES SZAVAIT VALASZTOTTAM E KÖNYVECSKÉM CÍMÉUL, MEGJEGYEZVE IS AZ Ő EMLÉKÉNEK SZENTELEK.
TÖRÖK IMRE
KISUJSZÁLLÁSI LELKÉSZ
ELMÉNYEK, TÖRTÉNETEK, ESETEK, ÖTLETEK, DICTUMOK ÉS FACTUMOK AZ EKKLÉZSIÁLIS ÉLET KÖREIBŐL. — KOMOLYAK ÉS VIDÁMSÁGOSAK (100 ANEKDOTA 1943), VERSBEN ÉS PROZÁBAN.
A KÖNYV ÁRA 2 PENGŐ

Török Imre könyvének címlapja

Vig Márta helytörténeti kutató

EMLÉKEZÉS RÉGI JÁSZBERÉNYI TANÁROKRA XXIX.
Az igazgatók IV.

A jászberényi Lehel Vezér Gimnázium igazgatóira emlékező, igazgatókat bemutató negyedik írásomat két olyan igazgatóról készítettem, akinek a második világháború megváltoztatta az életét.

Ezen a helyen köszönöm Bihari Zsolt, Uferné Sárközi Ágnes, dr. Németh Pál, dr. Maczkó Barnáné, dr. Gledura Lajosné, Telek Béla, Galsi György hathatós segítségét, amit az írásomhoz kaptam.

1953-ban dr. Kovács Zoltánt követően Bihari Sándor került az igazgatói posztra, aki 1946-tól volt a gimnázium matematika-fizika szakos tanára.

Bihari Sándor (1912–1994) Munkácson született 1912. december 25-én. Édesapja a munkácsi internátus igazgatója volt. Az I. világháború végén, Trianon után Nagykállóba, majd Budapestre költöztek.

Az elemi és a középiskola elvégzése, az érettségi után a budapesti egyetemen folytatta tanulmányait, matematika-fizika szakos tanári diplomát szerzett 1936-ban. 1938-ig nem kapott állandó tanári állást. Bár 1937-ben, amikor édesapja nyugdíjba vonult, felajánlotta az addigi állását a budapesti Madách Imre Gimnáziumban, de végül nem az övé lett ez az állás.

Munkács, Magyar Királyi Állami Árpád fejedelem Gimnázium

1938-ban, amikor a Felvidék ismét Magyarország része lett újból Munkácsra került, ahol kinevezték középiskolai tanárnak, majd igazgatóhelyettesnek a Magyar Királyi Állami Árpád fejedelem Gimnáziumba.

A gimnázium 1940/41-es és 1943/44-es tanévi évkönyveit megleltem az interneten, jól használhatók voltak. Az 1940/41-es tanévben még helyettes tanár, a VII. osztály osztályfőnöke és a fizikaszertár őre volt. Bemutató órát tartott a VII. osztályban a fényvisszaverődésről. A diákokkal a városon belüli kirándulásokon végeztek fizikai méréseket – magasságmérést, sebességmérést. Az önképzőkör repülő szakosztályának és a fényképező szakosztályának vezetőtanári feladatát látta el.

A VI. és VII. osztály szülői értekezletén *„A gimnázium mint nevelő iskola"* címmel tartott előadást. Több kollégájával a minisztériumi általános utasításokat mutatták be tantestületi értekezleten.

Az iskolai munka mellett a Magyar Turista Egylet munkácsi szakosztályának titkára, a Légoltalmi Liga választmányi tagja volt. 1941. április 28-tól az év végéig katonai szolgálatot teljesített több kollégájával együtt, ami megnehezítette az iskolai munkát. A helyettesítések megszervezése nem volt egyszerű feladat.

Az 1943/44-es tanévben már rendes tanár, igazgatóhelyettes, a IV. osztály osztályfőnöke, folyóirat-kezelő, a mennyiségtan – fizikaszertár őre, a híradó-leventék oktatója volt. Az önképzőkör természettudományi, a repülő és a bélyeggyűjtő szakosztályainak vezetőtanára volt. A természettudományi szakosztály az elektromosságtant és a mennyiségtant népszerűsítette. A repülő szakosztály a Magyar Aero Szövetség Modellezési Osztályának anyagi és szellemi támogatásával igen lelkes munkát végzett, tagjai nagyot fejlődtek. A bélyeggyűjtő szakosztályban a vezetőtanár az érdeklődést földrajzi, történelmi, esztétikai síkra igyekezett terelni.

Magánélete is változott. Munkácson feleségül vette Csermák Teréziát, a testnevelés szakos tanárnőt. A tanárnő a gimnázium rendes tanára, tanulmányi felelőse volt, a Zrinyi Ilona leánysportkört vezette, és tanított a kereskedelmiben. 1944. március elején anyaszabadságra ment.

Iskolai munkáján kívül a Magyar Országos Tornaszövetség Keleti Kerületének tb. művezetője és a Légoltalmi Liga titkára volt.

A világháború beleszólt az életükbe. A front elől mindent veszni hagyva Budapestre menekültek. Budapest ostromakor, 1944–45-telén sajnos a család otthonát bombatalálat érte, ezért földönfutók lettek. A háború után Bihari Sándor rövid ideig Bácskában a földosztásnál dolgozott.

Jászberény, József nádor Gimnázium

1945-től ismét taníthatott. A jászberényi gimnázium nagyszerű tantestületébe került, és rendes tanárként tanította a matematikát, a fizikát, majd általános szakfelügyelőnek nevezték ki. Jó szakember volt, értette és jól magyarázta tárgyait.

A háború után, két év kihagyással, az 1946/47-es tanévben került újra nyomtatásba gimnáziumi évkönyv, amelyben olvasható, hogy már 12. éve tanít, ebből második éve Jászberényben. Ebben a tanévben az oktatás-nevelés mellett a szakszervezet oktatási megbízottja is volt.

A következő, 1947/48-as tanévben a diákkaptár 1947. október 2-án tartotta alakuló ülését, Bihari Sándor felügyelte, segítette a diákok gyűjtő, termelői és vállalkozói tevékenységét. *„Az intézet által rendezett ünnepségek, műsoros estek anyagi vonatkozású ügyeiben tevékenykedtek. A fentiekből eredő bevételeiket nagyrészt tandíjra, ruházkodásra, ill. gyümölcsöző befektetésre fordították”* – olvasható az 1947/48-as évkönyvben.

Bihari Sándor igazgató és a tantestület 1955-ben

1946 szeptemberében indult a dolgozók gimnáziuma I. és V. osztályával. Este 6 és 10 között volt a tanítás. Az V., majd folytatólagosan a VI. osztály osztályfőnöke Bihari Sándor volt. Valószínűleg vitte tovább is az osztályt, de erről nincs információm. Több iskolai évkönyv már nem jelent meg.

Az iskolán kívüli tevékenysége a tudományokhoz kapcsolódott. A Tudományos Ismeretterjesztő Társulat (TIT) járási és városi osztályának vezetője volt. Gazdag programot valósítottak meg, például 1954 első 8 hónapjában 76 előadást szerveztek. A bélyeggyűjtéssel továbbra is foglalkozott.

„Tanári pályafutása során mindig a Művelődési és Oktatási Minisztérium utasításainak megfelelően végezte munkáját, a jászberényi pártiroda utasítása – például osztályidegen diákok eltávolítása, a diákok vallásgyakorlásának szabályozása – nagyon váratlanul érintette” – írta idősebbik fia, Zsolt.

1953 szeptemberétől a gimnázium vezetőjének nevezték ki, nem volt egyszerű helyzetben. Igazgatói munkáját nehezítette, hogy különböző ügyekben gyakran rendelték be a pártirodába. Ennek a következménye, hogy 1956 nyarán idegösszeomlása lett, és lemondott igazgatói munkaköréről, sőt az iskolából és Jászberényből is távozott.

Jászberényben felesége a Tanítóképző testnevelő tanára volt, a Toldi Sportkör leánycsoportját vezette, s osztályfőnöki feladatot is ellátott.

Bihari Sándor tanársága idején a család a Festő utca 4. szám alatt lakott, majd amikor a gimnázium élére került, az igazgatói lakásban laktak. Két fiuk született, Zsolt és György, mind a kettő mérnök lett.

Tíz évig voltak jászberényi lakosok, tanárok, ez idő alatt a város élénk társasági életében aktívan részt vettek. *„Az ötvenes évek főleg politikai jellegű megpróbáltatásai ellenére sok szép emlék maradt a jászberényi évekről, érettségi találkozókra és rendezvényekre meghívásra szívesen visszajárt. Az ő és felesége – a szeretett tornatanárnő, Teri néni – tanítványai halálukig tartották a kapcsolatot velük”* – írta Bihari Zsolt.

Budapest

1956 őszétől már Budapesten élt a család. Bihari Sándor tudományos főmunkatárs és tanszerkutató volt. Fizika tantárgyi taneszközök fejlesztésével és a fizikatanárok országos továbbképzésével foglalkozott nyugdíjazásáig, sőt utána is 70 éves koráig.

1994-ben, 82 éves korában, félévvel felesége halála után, rövid ideig tartó súlyos betegségben ő is örökre megpihent.

Bihari Sándor igazgató lemondása után, 1956. szeptember 1-től Schuk Lajos matematika-fizika szakos tanárt nevezték ki igazgatónak a Lehel Vezér Gimnázium élére.

Schuk Lajos (1920–2004) Szegeden született 1920. július 1-jén a család negyedik gyermekeként. Édesapja kőműves segéd volt, aki 1947-ben halt meg. Édesanyja háztartásbeli volt, 1948-ban halt meg.

Tanulmányai

Szegeden végezte népiskolai és polgári iskolai tanulmányait. A II. kerületi állami fiúiskolába járt, ahol szinte minden iskolai ünnepségen verset mondott. Többek között 1932-ben Sajó Sándor: Örök bánat, Ábrányi Emil: Március 15., 1933-ban Cholnoky Jenő: Erdőn, mezőn, sivatagon, Szép Ernő: Imádság című költeményeket. 1934-ben oklevelet és pénzjutalmat kapott.

Bár szűkös anyagi körülmények között élt a család, a kitűnő tanuló gyereküket a tanárai biztatására beíratták a tanítóképző intézetbe. Az iskolai idő alatt magántanítványai voltak, nyári szünetben építkezéseken dolgozott, hogy szüleit mentesítse az anyagi gondok alól. 16 éves korától pedig saját maga erejéből végezte a tanulmányait. A tanítói képesítő vizsgát jeles eredménnyel 1939-ben tette le. A matematika és a fizika tantárgyakat mindig nagy kedvvel, érdeklődéssel, kiváló eredménnyel tanulta. Tanára, Kövessy Jenő biztatására a matematika tanári pálya felé irányult az érdeklődése, de csak egy év múlva jelentkezett a

szegedi Polgári Iskolai Tanárképző Főiskolába és a Horthy Miklós Tudományegyetemre. Egy évig munkát vállalt a szegedi tanítóképző intézetben, hogy anyagilag rendeződjön az élete.

A sok helyen tanító fiatalember

1940 és 1944. május 15-e között végezte felsőfokú tanulmányait nehéz anyagi körülmények között, ugyan féltandíjat kellett fizetnie, de idős szüleit is segítette.

Az alapvizsgát jeles eredménnyel tette le, s főigazgatói engedéllyel a felnőttek esti tanfolyamán tanított. Az 1943/44-es tanévben miniszteri engedéllyel óraadó tanár volt a tanítóképző intézetben. 1944 májusában letette a matematika–fizika–kézimunka polgáriskolai tanári szakvizsgát.

Az egyetemi évek alatt az iskolaorvos többször is megállapította, hogy nagyon kimerült, ezért betegszik meg gyakran, vizsgahalasztásokat kapott. Sok volt a tantárgya, nem csoda, két iskolát végzett egyszerre, s még az anyagiak miatt dolgozott is.

Az ő életébe is beleszólt a háború. 1944. november 2-től 1946. június 3-ig katona és hadifogoly volt. A kor előírása szerinti igazolását 1946. november 12-én kapta meg.

1946. november 1-től egy évig Köröstarcsán polgári iskolai tanár volt, és az akkor szervezett dolgozók gimnáziumában is tanított.

1947. november 1. és 1949. január 1. között a martfűi Cikta cipőgyár szakiskolájának, illetve a társulati általános iskolának volt a tanára. Ide pályázat útján került. 1949. január 1-jén az iskolát államosították, 1950. július 31-ig tanított ott. A martfűi három év alatt kulturális társadalmi munkát végzett és felszólításra 1948 áprilisában felvételét kérte az MKP martfűi szervezetébe, de a következő év január 14-én kizárták a pártból személyi ellentétek miatt.

Ez után szolgálati érdekből több helyen – Túrkevén az általános leányiskolában, majd a gimnáziumban – kellett tanítania.

1952. január 1-től a szolnoki Gépipari Technikumba helyezték. Diákjai tisztelettel emlékeznek rá, mint dr. Kaifás Ferenc professzor emeritus, akinek *„A technikumi tanulmányok nemcsak humán műveltségét alapozták meg, hanem az országos hírnevű iskola kiváló felkészültségű tanári kara, elsősorban Boronkai György igazgató, Schuk Lajos matematika, Csontos Antal mechanika és gépelemek, P. Kocsis István gépgyártástechnológia tanárok hatására érdeklődése fokozatosan a műszaki feladatok megoldására, az érettségi tételek mechanika problémáinak megmagyarázására irányult”.* (Szent István Egyetem 2008, Életút Kunszentmártonból az Apáczai Csere János-díjig)

1955-ben megyei Pedagógiai Anketon a munkára nevelés volt a

Schuk Lajos igazgató és a tantestület 1957-ben

téma, az ankét előadója Schuk Lajos volt. A Tudományos Ismeretterjesztő Társulatban, ebben az időben több szakosztályt hoztak létre. A megyei fizika – kémia – matematika – csillagászati szakosztály titkárává választották Schuk tanár urat.

Az Gépipari Technikum a Kohó- és Gépipari Minisztérium fennhatósága alá tartozott, innen kérésére a Szolnok Megyei Tanács VB. Művelődésügyi Osztályának állományába helyezték 1956-ban. Matematika – fizika általános iskolai szakfelügyelői megbízást kapott.

Igazgató Jászberényben

Rövid időn belül azonban, 1956. szeptember 1-től népgazdasági érdekből a jászberényi Lehel Vezér Gimnázium igazgatójává nevezték ki. Volt diákjainak emlékezéseiből megismerhetjük az embert.

„1956 kapcsán szükségesnek tartom még megemlíteni, hogy amikor 1957-ben a kivizsgálások elkezdődtek, a tanári kar Schuk Lajos vezetésével mennyire kiállt a diákok védelmében. Ezek az iratok az Újkori Levéltárban maradtak fenn, szinte megható olvasni őket.

Schuk Lajos nemes bölcsességével, felelős magatartásával vezette az intézetet, és óvott bennünket. Következetes és szigorú volt, nem engedte meg az érettségi szalag viselését és a ballagás előtti szerenádozást sem” – részlet Besenyi Vendel agrármérnök 55 éves érettségi találkozói emlékbeszédéből.

Az éles helyzet abból adódott, hogy a Jászberényi Városi Tanács Végrehajtó Bizottsága hét gimnáziumi és hat tanítóképzős tanuló kizárásáról hozott határozatot, akik részt vettek a forradalmi eseményekben. Schuk Lajos és Andrási Béla igazgatók saját helyzetükkel nem törődve mentették meg a diákokat. A két igazgató tettét politikai ellenállásnak tudták be, s szinte az utolsó pillanatban menekültek meg a leváltástól és az esetleges további büntetéstől.

„Sok nevet kellene itt megemlítenem ahhoz, hogy senki emlékét ne sértsem, egyet azonban feltétlenül, éspedig Schuk Lajos igazgató és tanár úrét. Ő nemcsak megtanultatta és megszerettette velem a matematikát, de a pályaválasztásnál is segített. Felhívta figyelmemet az akkor számomra jószerivel ismeretlen Közgazdasági Egyetem terv-matematika szakára, ahol azután tanulmányaimat folytattam”- emlékezett vissza egykori tanárára Zalai Ernő egyetemi tanár.

Igazgatósága alatt öregdiák találkozók, és Berze Nagy János néprajzkutató emléktáblájának a leleplezése színesítették a gimnázium életét.

A Tanítóképző tanára

1961-ben megpályázta a jászberényi Tanítóképző Intézet tanári állását, amit el is nyert. 1961. június 15-től régi vágya teljesült, intézeti tanár lett. A Képző volt utolsó munkahelye, a Képző épületében volt az utolsó lakása (szolgálati lakás). Ez azt jelentette, hogy a kollégiumi nevelők munkáját is segítette. Tanított matematikát, számtant, matematika tantárgyi gyakorlatot, módszertant.

1971-ben Szombathy Miklós tanár úr nyugalomba vonulása után ő lett a természettudományi tanszék tanszékvezetője. Galsi György így írt róla: *„1972-ben kerültem ide, attól kezdve nyugalomba vonulásáig tanszékvezetőm volt. Nagyon precíz, rendkívüli memóriával rendelkező, nagyon segítőkész, emberi volt kezdettől fogva. Rögtön jó baráti és nem csak kollegiális kapcsolatot tudtunk kialakítani egymással. Csak jót tudok róla mondani. Örülök, hogy együtt dolgozhattam Vele."*

1970-től 3 évre csoportpatronáló megbízatást kapott, a rábízott hallgatók sokat profitáltak az együttes munkából.

1971-ben a gyakorlóiskola nevelői részére előadássorozatot tartott a tanszék a korszerű matematikai oktatás szaktudományi és metodikai kérdéseiről. Országosan tervezték a komplex matematikatanítási kísérlet bevezetését. Jászberényben két kísérleti osztályban gondolkodtak a 70-es évek elején. *„ Akkor tértünk át a komplex matematika tanítására, ami felváltotta az addig számolás-mérés tanítását. Schuk Lajos házi tanfolyamon tanította a halmazelméleten alapuló új matematikát. Érdekesen, élvezetesen s szinte belelkesített bennünket, gyakorlóiskolai tanítókat. Többször említette, hogy tanított általános iskolában. Ez nagyon termékenyítő volt a módszerében. Öröm volt vele tanítási gyakorlatot vezetni. Elemző módszeréből is sokat tanulhattunk.(...) az egyik évfolyamnak bemutató tanítást tartottak. Ő matematikából, Gledura Lajos anyanyelvből. Mindketten általános iskolai tapasztalatokon alapuló oktatók voltak. Maradandó élményt, kellemes színfoltot jelentett a hallgatóknak.(...) Egyre szaporodtak a tudásesemények, amelyeket egy magát állandóan osztó, s ezáltal mégis gyarapodó humanista, a szaktárgyát és az életet jól ismerő pedagógustól kaptam"* – emlékezett dr. Gledura Lajosné.

A tanórákon túl

Az Intézeti Napokon tartott előadásai, megjelent írásai nagy segítségére voltak a kezdő és a haladó tanítóknak. 1964-ben A *matematikai nyelv tisztasága*, 1966-ban *A szöveges feladatok tanításának problémái az alsó tagozatban* volt előadásának a témája.

1967-ben a Módszertani Közlemények – A tanító munkája fejezetben *A szöveges feladatok tanításáról* készített írása jelent meg.

A következő könyv társszerzője volt: Galsi György – Halmai György – Schuk Lajos: Matematika feladatok II. (Szerk.: Halmai György) Tankönyvkiadó, Bp. 1976.

A szakmai munka mellett sokféle tevékenységet vállalt. Az intézet szakszervezeti bizottságának tagjaként munkavédelmi felelős és az Eötvös Alap felelőse volt. A sportkör elnökének is megválasztották.

A Magyar Vöröskereszt jászsági alapszervezetének vezetőségi tagja, oktatási felelőse volt. Vezetésével a képzős hallgatók évente több alkalommal is részt vettek véradáson, s bekapcsolódtak a város szociális rendezvényeibe.

Népi ülnöki feladatokat is ellátott. Tagja volt a TIT-nek, a Bolyai Matematikai Társaságnak.

A Magyar Bélyeggyűjtők Országos Szövetsége Jászberény városi csoportjának elnöke volt, neki is értékes bélyeggyűjtemény volt birtokában.

Schuk Lajos tanszékvezető docens munkáját értékelték, elismerték, több alkalommal kitüntették. 1974-ben a Magyar Bélyeggyűjtők Országos Szövetsége (MABEOSZ) Országos Elnökségének arany jelvényét vette át, még ebben az évben Vöröskeresztes munkáért ezüst fokozat kitüntetéssel díjazták munkáját. 1978-ban Kiváló munkáért kitüntetést, 1982-ben a Munkaérdemrend arany fokozatát kapta.

Több évtizedes pedagógusi munka bizonyítékaként 1999-ben aranydiplomát, 2004-ben vas és gyémánt diplomát kapott, a gyémántdiplomát a szegedi egyetemtől.

1982. január 23-án lett nyugdíjas, de haláláig próbált aktív életet élni. Jászberény kisváros, s egy tanár valahonnan ismeri kollégái többségét. Így voltam én is Schuk Lajos tanár úrral. Arra emlékszem, hogy ha nagy ritkán az utcán találkoztunk, ő mindig kalapemeléssel üdvözölt, fantasztikus élmény volt. Ez jutott eszembe akkor is, amikor dr. Gledura Lajosné sorait olvastam, amit most megosztok: *„Munka közben, munkán kívül közvetlen, szívélyes volt kartársaival. Gáláns bókjait nem sajnálta tőlünk, sőt az sem volt ritka, hogy megkülönböztetett tiszteletét kézcsókkal fejezte ki, amit ma már csak filmben látunk. Szeretettel emlékezem a sok HEURÉKA élményre, amit átélhettem általa."* Azt gondolom sok tanító érzi így, sokuk életében meghatározó szereplő volt, emléke, nyoma fennmarad.

84 éves korában 2004-ben hunyt el, hamvai Szegeden a Belvárosi Temető Vizes hamvszóró parcellájának 1. sorának 1. sírhelyén nyugszanak.

Mind a két igazgató nehéz időszakban állt a gimnázium élén, de a megbízatásukkal kapott feladatok teljesítése hozzájárult az intézmény életének jó irányú haladásához. Emlékezzünk rájuk, de ne zavarjuk örök álmukat. Nyugodjanak békében!

Források

A jászberényi József nádor Gimnázium évkönyvei 1946–48 között
A munkácsi Árpád fejedelem Gimnázium évkönyvei 1940–1944 között
Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Elektronikus Könyvtár, http://vfek.vfmk.hu › mik24
Zalai Ernő: Megfontoltan és nem érzelmi alapon dönteni. In: Pethő László: Egy mikrorégió az ezredfordulón. 284-290. Budapest, 1999
Szegedi egyetemi jegyzőkönyvek, 1909–1980. Tanítóképző Intézeti tanárjelöltek
Besenyi Vendel agrármérnök 55 éves érettségi találkozói emlékbeszéde
In: Lehel Vezér Gimnázium, Krónika 2017
Bihari Sándor idősebbik fiának, Bihary Zsoltnak az emlékező levele
Dr. Gledura Lajosné tanítónő emlékezése
Dr. Maczkó Barnáné, dr. Németh Pál, Galsi György emlékezése
Telek Béla tanár úrtól kapott dokumentum
Az interneten megtalálható információk

Csörgő Terézia nyugdíjas biológia-kémia szakos tanár

Boldog születésnapot Muzafer Dzaszohov!
С Днем Рождения Музафер Дзасохов!

Muzafer Dzaszohovot, Észak-Oszétia nemzeti költőjét 85. születésnapján az Abajev Észak-Oszét Humán és Társadalomtudományi Kutatóintézet (SOIGSI) könyvtárában műveit bemutató kiállítással köszöntötték.

Muzafer Dzaszohov az oszét irodalom kiemelkedő alkotója: költő, író, műfordító, évtizeden át az oszét televízió elnöke, az oszét nemzeti nyelven, ironul megjelenő gyermekújság szerkesztője. Egész életében az oszét nép történeti, kulturális örökségének megőrzését, megújítását és továbbadását tekintette – és tekinti ma is feladatának. Verseskötetein hazájáért, népéért felelősséget érző értelmiségiként a heroikus mentalitás (a becsület, a méltóság) a modern idők hétköznapjaiban való élhetőségét kutatja („Честь отцов” / „Fydy Farn”), egy generáció gyötrődő útkeresését mutatja be.

Muzafer Dzaszohovot Magyarországhoz nemcsak az oszétok és a jászok rokoni közössége kapcsolja. Hosszabb elbeszélő költeményt írt a Lehel kürtjéről („Рог Лехела” / „Лехелы сыкъа”), verseit Kakukk Mátyás magyar nyelvre, ő maga pedig Balassi Bálint verseit anyanyelvére fordította. Az ez utóbbit elismerő Balassi Bálint emlékkardot 2015. február 14-én vette át Budapesten.

Magyarországi tartózkodása során meglátogatta Szekszárdon élő barátját, Szabó Gézát és családját. Látogatást tett a Pécsi Tudományegyetem szekszárdi karán is.

Amikor két év múlva lehetőségünk nyílt férjemmel, dr. Szabó Gézával Észak-Oszétiába utazni és előadást tartani egy tudományos konferencián, Muzafer Dzaszohov irodalomszervezői, költői és írói tevékenységét is közelről megismerhettük. Szakmai hozzáértése, emberi és erkölcsi tartása nemcsak családja, de az oszétok egész közössége számára példa.

Muzafer Dzaszohov *Fotó: Nagy Janka Teodóra*

Boldog születésnapot!
С Днем Рождения!
*
Muzafer Dzaszohov: две жизни
в плевое дело меня не тяни
тратить свой век не зови на глупца
пусть моей жизни сосчитаны дни
жизни всеобщей не видно конца
*
Két élet
Ne szórd két kézzel porló perceid,
ne fecséreld el drága sorsodat,
legyen nagy célod, vállald a hősit
s szíved emléke napunk marad.

Dr. Nagy Janka Teodóra

VERSELŐ JÁSZOK ÉS KUNOK

Szép csillagos ég

Gyönyörű csillagos az ég,
nem túl sok itt már a fény.
A csillag csillan arcomon,
ezért köszönettel tartozom.
Szabadon gondolkozom,
kis verseimen dolgozom.

A szerelem

A szerelem egy érzés,
ami belűről egy égés.
Egy tűz mi benned lobban,
minden nap egyre jobban.
Az első, rózsaszín köd,
aztán a végén beléd bök.
Beléd bök, mint egy tüske,
és benned marad örökre.

Kaptás Márk Máté

Tanyasirató

Megrokkant a vén vályog dereka,
Föld a földbe vágyik, magvető magasa.
Hiába ölelné tenger-kék idő
Félrebillent rég a nádtető.

Immár belefáradt, észak fele dűlt,
Talán még sóhajt is, mint egy sebesült.
Halkan szöszmötöl némuló nesze,
Fűzsombékba bújik ázott eresze.

Szelíd szemlélői e néma gyásznak,
Elözvegyült kendős kukoricaszárak.
Tenyérnyi repedés a meszelt falon,
Földbegyökerezett öreg ravatalon.

Szürkén hever, szusszan az őszi szél,
Táncos tüzekből, pipafüstből él.
Dudorászó dalokkal álmodik,
Megsimogat egy Hold-homlokú bocit.

Dölyfös pulykákat, bóbitás tyúkokat,
Mikor még szekér porzotta az utat.
A kévét, a keresztet, az arany asztagot,
Amit a gazda az ég felé rakott.

A hiány, a semmi, a puszta űr,
Egy göbös akácfa maradt egyedül.
Sápadt lombleple árny tócsába leng,
Őrhelye felett egy ölyv kereng.

Mintha láthatatlan örvény húzná,
Fejét az égi vizekbe fúrná.
Lebbenő szárny táltos magasakban,
Valaha kimondott megáldó szavakban.

Harangbillenés tár kaput az ősznek,
Koronás királyfi vendégek az őzek.
S e különös toron nincs ki mécset gyújtna,
Vissza-visszaveszi örökét a puszta.

Farmosi László

A Jászsági Cigányzenekar koncertje Jászberényben

A Jászkunságban működő cigányzenészek működéséről a 18. század közepétől vannak adataink. Cigánybanda muzsikált a csárdákban, a kocsmákban, a házi mulatságoknál, a bálokban, és a lakodalmakban is. Különösen fontos szerepet játszottak a katona verbuválások alkalmával, amikor a toborzó verbunkot járó nyalka huszároknak ők húzták a talpalávalót. A Jászságban a 18. század második felében elismert cigány muzsikus volt Czéfó Mihály, Rácz István és Tuthi János. A jó zenészeket Jászság-szerte ismerték, de még az adott település elöljárósága is gondot viselt rájuk, és a nehéz fizikai munka alól is felmentette őket. A jászsági cigánybanda első képes ábrázolása 1857-ből maradt ránk. Ferenc József császár és felesége, Erzsébet császárné ugyanis ebben az időben országjáró körútra indult, és 1857. május 23-án érkeztek Jászberénybe, a Jászkun Hármas Kerület székvárosába. A Jászkun Kerületek hódolatuk jeléül egy kék selyemmel bevont mappát ajándékoztak Erzsébetnek, benne négy darab Sterio Károly festőművész által festett képpel. Az egyik kép Jászberény főterén megtartott népünnepélyt ábrázol. Az életképen jól megfigyelhető a színpompás jász viselet, a jászsági páros tánc és az őket kísérő öttagú cigánybanda is: prímás, kontrás, klarinétos, bőgős és asztali cimbalmos.

A Jászságban egészen a 20. század közepéig a kocsmai mulatságokban, bálokban négy- vagy öttagú cigánybanda szolgáltatta a muzsikát. Minden táncos helynek megvolt a maga bandája. Jászberényben a 19. század végén 20. század elején számos neves cigányzenekar működött. Az 1871 és 1917 közötti időszakból hatvanhárom jászberényi cigányzenész nevét ismerjük. Közöttük vannak híres muzsikus dinasztiák, mint a Csiklya, a Lakatos, a Rácz és a Pege család. A jászberényi Pege család leszármazottja volt a híres bőgőművész, Pege Aladár is.

Ifj. Rácz Tamás, Zsiga István hegedül, Kállai Tibike nagybőgőn játszik
Fotó: Gémesi Balázs

A 20. századi lakodalmakban is legtöbbször cigánybanda muzsikált, de voltak parasztbandák is. A cigányzenekarok közül különösen közkedvelt volt a 20. század elején Jászberényben Rácz István, Homoki Aladár és Németh Aladár bandája. A 20. század második felében pedig Völgyi Aladár és Banya László zenekara. Alattyánon Horváth József, Horváth Sándor, Kállai József, Jászapátin Farkas István, Rácz Norbert, Balog Sándor, Kállai István és Szabari József, Jászladányban Rácz Aladár, Jászfényszarun Farkas Ferenc, Radics Árpád, Radics Félix és az öreg Gönye bandája volt népszerű.

Bárkányi Adrienn énekes
Fotó: Gémesi Balázs

A cigányzenekarok tagjaiból néhányan maguk is közismertté váltak: Rácz Miska (nagybőgő), Harnyos Ferenc Afrik (nagybőgő), Völgyi László (hegedű), Zsiga István (hegedű), Fehér Ödön (cimbalom), Farkas Gyula (cimbalom) stb.

Völgyi László, Zsiga István, Fehér Ödön és Harnyos Ferenc több éven keresztül tagjai voltak a Jászsági Népi Együttes első zenekarának is.

A 20. század végéig még a Jászságban is számos olyan vendéglő, étterem működött, ahol élő zenét, s legtöbbször cigányzenét hallgathattak a vendégek. A 21. század elejére azonban jelentősen

Jászsági Cigányzenekar, prímás Fehér Endre *Fotó Pesti József*

megváltozott a szórakozáskultúra. Az éttermek már nem foglalkoztatták a cigányzenekarokat, s ugyan néhány helyen a cigánymuzsikát felváltotta a szintetizátor zene, de napjainkra már ezek

Sztruhala József énekes
Fotó: Gémesi Balázs

is megszűntek. Sőt maguk a nagymúltú szórakozóhelyek, mint pl. a Lehel Étterem, a Kőhídi Vendéglő, az Aranyponty Étterem stb. megszűntetésre kerültek, és néhányuknak még az épületét is lebon-

Suki Lajos cimbalmos
Fotó: Gémesi Balázs

tották.
A bálokban és a lakodalmakban ugyancsak a beat zenekarok váltották fel a hagyományos muzsikát játszó cigányzenészeket. Ennek következtében a cigányzenészek játszóhely nélkül maradtak.
Éppen ezért volt nagyjelentőségű Zsiga István prímás kezdeményezése, amikor 2020 júliusában a ma még működő zenészekből megalapította a tíztagú Jászsági Cigányzenekart.
Zsiga István maga is zenész-dinasztiából származik. Ősei Cegléd városának közismert és elismert cigány muzsikusai voltak. Édesapja, id. Zsiga István hosszú ideig Nagykőrösön muzsikált, s a fia is itt kezdett zenélni. Az ifjú Zsiga István 1974-ben Jászberénybe került és két éven át a Jászsági Népi Együttes Zenekarának főállású prímása volt. Később muzsikált a város minden vendéglátó helyiségében. Amikor a nagyobbik fia felvételt nyert a kecskeméti Kodály Zoltán Középiskolába, akkor a család is Kecskemétre költözött. István napközben egy idegenforgalmi helyen muzsikált, esténként pedig a Katona József Színház zenekarában játszott.

ifj. Jónás Géza, Jónás Fülöp és ifj. Egri János ***Fotó: Gémesi Balázs***

2000-ben a család visszaköltözött Jászberénybe. Ekkor azonban szomorúan tapasztalta, hogy a városban, de a Jászság más településén sem működik cigányzenekar. Elhatározta, hogy összeverbuválja a még fellelhető muzsikusokat, és egy zenekart alapít a cigányzene megmentésére, tovább éltetésére. Törekvését siker koronázta, s 2020 júliusában 10 fővel megalapította a Jászsági Cigányzenekart, amelynek a legfiatalabb tagja 6 éves, a legidősebb pedig 86 éves. A Covid járvány azonban jelentősen gátolta a zenekar reményteljes elindulását.

Éppen ezért volt nagy jelentőségű, hogy 2022. január 14-én (pénteken) este a Jászsági Cigányzenekar önálló koncerttel mutatkozott be a jászberényi Ifjúsági Ház színpadán. Az est háziasszonyi teendőit Hortiné dr. Bathó Edit múzeumigazgató vállalta magára. A nagyszámú közönséget Budai Lóránt polgármester, a rendezvény fővédnöke és Pócs János országgyűlési képviselő köszöntötte, majd megkezdődött a mintegy két és fél órás zenei est. A műsort a legfiatalabb generáció képviselői (legifjabb Rácz Tamás hegedű, Kállai Tibike cselló) nyitották meg, majd az est folyamán szólót muzsikált Fehér Endre, Zsiga István és Zsiga József hegedűn, Suki Lajos, Jónás Géza cimbalmon és Horváth Béla klarinéton. A műsorban népszerű operett dalokat és magyar nótákat énekelt Bárkányi Adrien és Sztruhala József, akik szintén óriási közönségsikert arattak.
Az est második része a Pege Aladár jazz bőgőverseny győztese, ifj. Jónás Géza (nagybőgő), a budapesti Belvárosi Jazz verseny I. helyezettje, Jónás Fülöp és ifj. Egri János Junior Príma Primissima díjas zongoraművész jazz műsorával indult, majd Zsiga István prímás vezetésével a Jászsági Cigányzenekar a Monti csárdással és Brahms 6. magyar táncával zárta a jó hangulatú és nagysikerű bemutatkozást.

Felhasznált irodalom:
Balogh Ödön: Cigányok a Kiskunságban, Kiskunfélegyháza, 1997
Bathó Edit: A jász viselet, Jászsági Füzetek 50. Jászberény, 2013
Bathó Edit: A pendzsomtól a discóig – Táncélet a Jászságban a 18–21. században.
Jászsági Füzetek 58. Jászberény, 2020

Dr. Bathó Edit múzeumigazgató

A Városi Mozgótól a Lehel Filmszínházig
Száz éves a mozifilmvetítés Jászberényben

Városi Mozgó – Városi Hangos Mozgó

Jászberényben az első mozgóképszínházat, vagy ahogyan nevezték, ***Városi Mozgót*** 100 évvel ezelőtt, 1921. december 22-én nyitották meg a Lehel Szálló nagytermében.

Az egykori Lehel Szálló épülete

Megvalósításában komoly szerepet játszott Friedvalszky Ferenc polgármester, Pénzes Sándor városi főügyész és dr. Szombathy István, a gimnázium igazgatója. A bemutató előadás Homoki Aladár zenekarának ünnepi nyitányával kezdődött, majd a gimnázium énekkarától felcsendült a nemzeti Hiszekegy, s ezt Pénzes Sándor főügyész lendületes beszéde követte.

Az első vetítésen a Shakespeare drámából készült Hamlet című filmet mutatták be hat felvonásban, alatta Berzáty László zenekara játszott. A következő vetítés december 25-én volt, s a Harc a hómezőkön című filmet tűzték műsorra. Ezt követően egymás után vetítették a kor közkedvelt filmjeit: Salto mortale, Boleyn Anna, Cayennei fegyenc, Gyönyör asszonya, Tiltott gyümölcs, Szegény kis gazdag leány, Szókimondó asszonyság, Oroszlánkölykök stb. A némafilmek vetítése alatt egy zongorista játszott, hol lassabb, hol pedig gyorsabb tempóban. Mivel az aláfestő zene minden filmnél ugyanaz volt, ezért a közönség kérte az új zeneszámok betanulását.

A vetítésre kerülő filmeket rendszeresen hirdették a Jász Hírlapban. Mindig gondosan feltüntették, kinek a művéből készült a feldolgozás, a szereplőket, a rendezőt, de sokszor a film rövid tartalmi kivonatát is közzétették. A Városi Mozgó 1922-ben a következő jegyárakkal üzemelt: páholyülés 35 K., zsöllye 30 K., I. hely 20 K., II. hely 15 K.

Az előadások kezdete hétköznap 6 és 8, vasár- és ünnepnapokon pedig 4, 6 és 8 órakor volt. A mozijegyeket a Lehel Szálloda alatti dohányárudában válthatták meg.

A mozgóképszínháznak nagy sikere volt, de működését mégis megnehezítette, hogy a mozinak használt Lehel Szálló nagytermét a lerögzített székek miatt nem tudták táncmulatságra használni, s emiatt gyakran el akarták költöztetni.

A Városi Mozgóban, 1931-ben már próbavetítésen bemutatták a Modern Faust című hangos filmet, de a rendszeres hangosfilm-vetítés 1932. szeptember 12-én kezdődött el, amikor a közönség rendes előadáson nézhette meg a *Hyppolit, a lakáj* című magyarul beszélő zenés vígjátékot, amelynek olyan nagy sikere volt, hogy aznap négyszer vetítették egymás után. Ettől kezdve a mozi Városi Hangos Mozgó néven szerepelt, s egymás után tűzte műsorra a népszerű magyar és külföldi hangos filmeket: Csárdáskirálynő, Nem élhetek muzsikaszó nélkül, Az új földesúr, Búzavirág, Szentiványéji álom, Ben Hur, A víg özvegy stb. A filmek mellett kísérőműsorként rövid trükkfilmeket, Magyar Híradót és Fox Világhíradót vetítettek. 1936 februárjában még Jászberényi Híradó is szerepelt a műsoron, amely részletet mutatott a Palotásy Dalestély táncoló párjairól. A mozi bérlője és vezetője ekkor Tófalvy Gábor volt.

1937-ben a város megbízásából Komáromy József újságíró, helytörténész vette át a mozi vezetését, aki 1939-től, mint az intézmény bérlője vezette tovább. Működése alatt a nehézségek ellenére (rivalizálás a Kultúr Mozgóval, anyagi problémák, háborús helyzet) felvirágoztatta és nyereségessé tette a Városi Mozgót. A mozi reményteljes fejlődésének mégis vége szakadt, mert 1941. június 12-én az engedélye lejárt, s a bérleti pályázatra jelentkező személyek közül a városi képviselőtestület egyiket sem támogatta, így a Belügyminisztérium az engedélyt sem hosszabbította meg. A mozit bezárták, berendezéseit elárverezték, s ezzel véget ért a Városi Mozgó 20 éves működése.

Kultúr Mozgó – Kultúr Hangos Mozgó

A 20. század elején egy másik filmszínház is működött Jászberényben. A Barátok temploma mellett 1926-ban épült fel a Ferences Kultúrház, amelynek gyönyörű színházterme mozielőadások tartására is alkalmas volt. 1926 karácsonyára meg is kapták a vetítési engedélyt, s ezzel a ***Kultúr Mozgó*** megkezdte működését. A ház berendezése messze felülmúlta a városi moziét. Az első vetítésen egy Szent Ferenc életéről szóló filmet mutattak be, s ezt követően is főként vallási témájú filmeket tűztek műsorra. A Kultúr Mozgó filmvetítései kezdetben meglehetősen rendszertelenek voltak, ami nagyban befolyásolta a látogatottságot és a nyereséges működtetést.

Nagy erőlelépést jelentett, amikor 1935 karácsonyán a Kultúr Mozgóba is beszerelték az első hangosító berendezést, s ettől kezdve *Kultúr Hangos Mozgó* néven szerepelt. Budapestről érkezett *Molnár Imre*

hangmérnök, aki nemcsak tökéletesítette a gépet, de egy darabig a mozit is ő működtette. 1937-ben vitéz *Rigó Ferenc* kapott engedélyt a Kultúr Mozgó üzemeltetésére. Sikeres propagandája nyomán látványosan megemelkedett a látogatók száma, ennek következményeként egyfajta versengés alakult ki a két mozi között.

A Kultúr Mozgó műsorpolitikája elsősorban a művészfilmek bemutatásának kedvezett. Így kerültek vetítésre a következő filmek: Bűn és bűnhődés, Rómeó és Júlia, Fekete rózsák, Szent Péter esernyője, Chicago, a bűnös város stb. Az előadásokat általában hétvégén tartották: szombaton ½ 9-kor, vasárnap ½ 5., ¾ 7 és 9 órakor. A mozijegyeket a Dobóczky-féle üzletben lehetett megvásárolni.

A fő film előtt itt magyar, illetve világhíradót vetítettek. A mozi programját széles körben propagálták, de olvasható volt a Jász Hírlapban is. A ***Kultúr Hangos Mozgó*** működése a városihoz hasonlóan 1941-ben ért véget.

A Városi Mozgó bezárását követően a Kultúr Mozgót üzemeltető vitéz Rigó Ferenc engedélyét meghosszabbították és szorgalmazták, hogy a város központjában egy 600 személyes mozit hozzon létre.

De ki is volt Rigó Ferenc és miért jelentős munkássága a mozgóképszínház jászberényi megteremtésében?

Rigó Ferenc 1885-ben született Jászberényben redemptus gazdálkodó családban. Az elemi iskola befejezése után a Jászberényi Magyar Királyi Földműves Iskola diákja lett, ahol 1905-ben végzett kitűnő eredménnyel. Már 20 évesen Erdélyben, Marosszentgyörgyön dolgozott, mint gazdatiszt a Máriafy-Toldalagy kastélyban.

1909-ben feleségül vette Hagyó Ilonát, s 1910-ben megszületett Ferenc fiuk, 1912-ben pedig Teréz lányuk.

1914-ben a háború kitörésekor behívták katonának, s a 68. gyalogezredben szolgált. 1915. április 15-én megsebesült, szétlőtték a jobb kézfejét, így 75 %-os hadirokkantnak nyilvánították, és 1915. december 10-én Prágában mint szakaszvezetőt leszerelték. A jobb keze ettől kezdve használhatatlanná vált.

Nagy akaraterővel megtanult balkézzel írni, és gyógyulása után visszatért Erdélybe a családjához.

1919-ben, mikor Erdélyt Romániához csatolták, hazajöttek Jászberénybe. 1920-ban megszületett 3. gyermekük, Piroska.

Az egykori Ferences Kultúrház nagyterme Jászberényben

Itthon tovább gazdálkodott örökölt birtokán és pénztárnok volt a Redemptus Közbirtokosságban. Ezt a munkáját 1922-től 1941-ig látta el.

Rigó Ferenc közéleti ember volt.

Rigó Ferenc redemptus gazda, a Lehel Filmszínház megalapítója

Tejszövetkezetet hozott létre, s az általa alapított Hadirokkant Egyesület elnöke volt.

Mint hadirokkant 1936-ban moziüzemeltetési engedélyt kapott, s 1937-től ő üzemeltette a Ferences Kultúrházban működő Kultúr Hangos Mozgót.

1939-ben azonban elhatározta, hogy saját költségén mozit építtet. Eladta a tanyáját és 25 hold földet, s az érte kapott pénzből, valamint a felvett kölcsönből megvette a Zagyva partján a Fecske Sándor tulajdonát képező, de akkor már nem működő fürdő épületét. A terve az volt, hogy az épületet lebontatja és helyébe felépíti a mozi épületét. A város azonban nem járult hozzá, hogy az új épületben csak mozi működjön, kötelezték egy gőzfürdő építésére is. Így épült fel egy épületben a mozi és az ötkádas fürdő egy közös medencével, valamint gőzkamrával.

Az új moziépület tervezését a fiatal, de igen tehetséges budapesti építőművészre, Szabó Istvánra bízta, aki Iparművészeti Főiskolát végzett, és a 20. századi magyar szakrális építészet egyik kiemelkedő alakja lett. 40 éves építészeti munkájáért 1978-ban Ybl-díjat kapott.

Tehetségét a jászberényi mozi épülete is bizonyítja, amely még a mai kor követelményeinek is megfelel. A kivitelezési munkákat helyi mesterek – Bíró Fekete Lajos építész és Faragó László villanyszerelő végezték. A mozi akusztikus beállítását azonban budapesti mérnökök segítették.

Az új mozi, mintegy karácsonyi ajándékként 1941. december 25-én nyitotta meg kapuit. Az első előadáson az *Egy éjszaka Erdélyben* című filmet vetítették.

A Rigó Ferenc által működtetett korábbi Kultúr Hangos Mozgó 1941.

december 21-én tartotta utolsó vetítését, amelynek címe: Lesz, ami lesz volt. Ezután Rigó Ferenc Faragó Lászlóval és Válik Gáspárral leszereltette a vetítőgépet, és az új moziban építették fel újra.

A Lehel Mozgó épülete a megnyitáskor, 1941 decemberében
Fotó: Faragó László

Az új mozi, amely a ***Lehel Mozgó*** nevet kapta óriási látogatottságnak örvendett, és szinte minden alkalommal telt házzal játszott.

A korszerű Lehel Mozgóban szombatonként két, vasárnap három előadást tartottak, de voltak vetítések hétfői és keddi napokon is. Egymás után tűzték műsorra a korabeli magyar filmgyártás népszerű filmjeit, köztük Hamza Dezső Ákos alkotásait is: Egy szoknya, egy nadrág, Külvárosi őrszoba, Szíriusz stb. A jegyárak 40 és 120 fillér között mozogtak.

Vitéz Rigó Ferenc 1943-ban, 58 évesen elhunyt. A mozi működtetését az örökösei folytatták.

A háborús helyzet rendkívül megviselte a mozi életét, 1944 novemberétől 1945 márciusáig még a vetítések is szüneteltek. Mindemellett 1944 tavaszán a BM kiadta az engedélyt Szalontai Imrének és társának az egykori Kultúr Mozgó újbóli üzemeltetésére. Így ismét versenyhelyzet alakult ki a két mozi között.

1945 júniusában az MKP átvette az üzemeltetés jogát és *Tóth Mihályt* nevezte ki mozivezetőnek. Így csak az épület maradt a tulajdonosoké, akik használati díj jogcímen 2%-ot kaptak az üzem bruttó bevétele után.

1948-ban, egy héttel azután, hogy a család a moziépítésre felvett kölcsön utolsó részletét is kifizette, a Lehel Mozgót államosították. Működtetését a MOKÉP Nemzeti Vállalat vette át, a mellette üzemelő fürdőt pedig a város. A Lehel és a Kultúr Mozgó együttes vezetője ekkor *Ágoston Endre* volt.

Lehel Filmszínház – Lehel Mozi

Az 1950-es években a mozit ***Szabadság Mozgónak*** nevezték el, de a plakátokon továbbra is a régi elnevezés szerepelt. Az 1960-as években *Kertész József* volt a mozi vezetője, s ekkor a neve már ***Lehel Filmszínház*** volt, de közismert nevén csak Lehel Mozinak hívták. (a felesége pedig a Kultúr Mozgó üzemeltetője). Működése alatt jelentős fejlesztések történtek: Elac német vetítőgépeket vásároltak, s így jelentősen javult a vetítések minősége, előre tolták a színpad falát és a normál filmes vetítővásznat szélesvászonra cserélték. 1959-ben nyitották meg a Riszner sétányon az 1400 férőhelyes Szabadtéri Színpadot, ahol nyári idényben számos nagysikerű filmet vetítettek óriási érdeklődés mellett. Megindult a tanyai vándorvetítés is. A kijelölt helyeken (Szentimre, Meggyespele, Kerekudvar, Öregerdő, Szőlőgazdaság) hetente egyszer volt vetítés aggregátorral működő 16 mm-es géppel. A közönség felrakott téglákon ült, s vetítésenként 3 Forintot fizetett. 1962-ben alakult meg a jászberényi amatőr Film és Fotó Klub, amelynek tagjai jelentős kordokumentációs munkát végeztek.

Kertész József Gyöngyösre való távozása után *Palotai Imre*, majd *dr. Imre Imréné* vette át a mozi vezetését. Az 1970-es években a Lehel Mozi is a Szolnok Megyei Moziüzemi Vállalathoz tartozott. 1976-ban pedig körzeti mozi státuszba került, s vezetőjévé *Demeter Istvánt* választották. Az 1980-as évek elején *Bojtos György* lett a helyi és körzeti üzemvezető, 1987-től pedig *Bathóné Nagy Juditot* nevezték ki a Lehel Filmcentrum vezetőjévé, aki újból felvirágoztatta és pezsgővé varázsolta a mozi életét, amely elnyerte a premier mozi besorolást. Számos újítást vezetett be: bérletes előadások, filmarchívum, művészfilmek tárlata, vándorvetítések folytatása (tanyákon, Hűtőgépgyárban, Ifjúsági Házban).

A Lehel Film-Színház napjainkban
Fotó: Bugyi Gábor

1992-ben a Megyei Moziüzemi

Vállalatot felszámolták, ezért a továbbiakban a Lehel Mozi üzemeltetési jogát a *Tisza Mozi Kft*-n keresztül biztosították. A mozi állami joga is megszűnt és a Városi Önkormányzat vette tulajdonába. Ezt az időszakot jelentős épület-felújítások és technikai modernizálások jellemzik.

Bathóné Nagy Judit 1995-ös távozása után több vezető váltotta egymást a mozi élén (*Koncz Zsófia, Katona Mónika, Telek Zsolt*), míg 1998-ban *Baranyi Béla* nyerte el az üzemeltetés jogát, aki saját erőből és pályázati támogatás révén számos fejlesztést hajtott végre az épületen és a berendezésen (vetítőgépek, hangtechnika, székek cseréje, fűtés, terasz, vizesblokk felújítása).

2009-ben a mozi befogadó színházként is kezdett üzemelni, ekkor valósult meg a színház-, hang- és fénytechnika kiépítése.

2012-ben a mozi a Jászkerület Nonprofit Kft. fenntartásába került. 2013-ban a mozi vezetője *Molnár Zoltán* lett és az intézmény rövid időre a Honvéd Jász Kaszinóba költözött, hogy megkezdődhessen a mozi életének eddigi legnagyobb felújítása. Az épület teljes belső területe átépítésre került, a filmvetítés digitálissá vált, kiépült a 3D-s vetítésekre alkalmas rendszer, és egy korszerűbb hang- és fénytechnikát is telepítettek.

2020 októberében *Keszthelyi Zsoltot* nevezték ki a mozi vezetésére, aki kollégáival együtt mindent megtesz az intézmény eredményes működtetéséért és nyereségességért.

A Lehel Filmszínház napjainkban a filmvetítéseken túl színházi előadásoknak és különböző városi és civil közösségek rendezvényeinek is helyet ad. A nagytermen kívül a Sára Sándor rendező nevét viselő kamarateremben is rendszeresen zajlanak programok.

A Lehel Filmszínház Jászberény kulturális életének egyik meghatározó intézménye, amelyre méltán lehetünk büszkék, de úgy gondoljuk, büszke lenne rá egykori alapítója, Rigó Ferenc is.

Felhasznált irodalom:
Kiss Erika: Jászberényi múltidéző, Jászberény, 2006
Kiss Erika: A Fecske-malom története 1882–2009., Jászberény, 2009
Simon Renáta szíves közlése
Saját gyűjtés

Dr. Bathó Edit múzeumigazgató

Emléktábla a mozialapítónak

2022. január 22-én, a Magyar Kultúra Napján rendezett ünnepségnek a Lehel Filmszínház adott helyet. Jászberény Város Önkormányzata a Lehel Filmszínház 80 éves fennállása alkalmából az épület homlokzatán elhelyezett emléktáblával rótta le tiszteletét az alapító, Rigó Ferenc emléke előtt. A táblaavató ünnepségen Molnár László népzenész filmzenéket felidéző tárogató muzsikájában gyönyörködhetett az ünneplő közönség, majd *Hortiné dr. Bathó Edit* múzeumigazgató emlékezett az alapítóra, és a tábla leleplezése után a város önkormányzata, Rigó Ferenc unokái és azok családtagjai, a Jászkerület Nonprofit Kft., a Lehel Filmszínház és a Jász Múzeum képviselői helyezték el az emlékezet és a tisztelet koszorúit.

Rigó Ferenc unokái és családtagjaik az emléktábla előtt

A Bambi című rajzfilm plakátja

Ezután az ünnepség a mozi galériáján folytatódott, ahol *Budai Lóránt* polgármester köszöntője után ugyancsak Hortiné dr. Bathó Edit elevenítette fel a mozivetítés 100 éves jászberényi történetét és nyitotta meg a *Képes filmtörténet* című kiállítást.

Az ünnepi alkalomra a Lehel Filmszínház, a Jászkerület Nonprofit Kft. és a Jász Múzeum munkatársai egy kiállítást készítettek a múzeum gyűjteményében lévő, 1950-es és 60-as évekből származó moziplakátokból. Természetesen a tárlat csupán egy válogatás a Lehel Filmszínház egykori gazdag plakátgyűjteményéből. A plakátok nemcsak a korabeli népszerű filmekről adnak áttekintést, de grafikai szempontból szinte mindegyik egy-egy figyelemre méltó műalkotás. A közel 800 darabot számláló gyűjtemény a mozi egykori mozigépésze, *Kókai Gergi Bodor Béla* jóvoltából került a Jász Múzeumba 2006-ban.

A Rocco és fivérei című film plakátja

Az ünnepség az 1988-ban készült *Cinema Paradiso* című Oscar-díjas olasz film vetítésével folytatódott, majd a Balance Wheel Group jazzkoncertjével zárult.

Iris

Búcsú Bánkúti Albin kiállításrendező iparművésztől (1944–2021)

Minden szakmának vannak olyan ikonikus alakjai, akiknek személyisége, munkássága meghatározó és utat mutató. Ilyen ikonikus alakja volt a magyar múzeumi világnak Bánkúti Albin kiállításrendező iparművész is, aki több mint ötven éven át szolgálta a múzeumokat, és több mint kétszáz nagysikerű kiállítás készítése fémjelzi kiemelkedő szakmai munkásságát.

Bánkúti Albin szülei a 20. század elején az egykori Szörényi Bánság székhelyéről, Orsováról érkeztek Szegedre, ahonnan két év után Budapestre költöztek. Hét gyermekük született. Albin a háború idején, 1944. augusztus 7-én, ötödik gyermekként látta meg a napvilágot. Az általános iskola elvégzése után a Képző- és Iparművészeti Gimnáziumban folytatta tanulmányait. 1962-ben végzett könyv, bőr, papír és okirat restaurátori szakon. A kötelező szakmai gyakorlatot a fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kötészetében és az Országos Levéltár restaurátor műhelyében végezte. A katonaság letöltése után a Boreczky László vezette Központi Múzeumi Igazgatóságnál, közismert nevén a KMI-nél kezdett el dolgozni a kiállításrendezési osztályon. Első komoly szakmai feladata a Magyar Nemzeti Múzeum *Ásványok és kőzetek világa* című állandó kiállításának rendezésénél volt. Ez a munka rendkívül meghatározó volt Albin számára, bár ekkor még nem sejtette, hogy élete ettől kezdve megváltozik, és örökre elkötelezi majd magát a kiállításrendezésnek. Pedig pontosan ez történt.

Majd 30 éven keresztül volt közismert és elismert tagja a KMI legendás csapatának. Tehetségét, szakmai tudását felismerve, hamarosan a KMI egyik kiállításrendező csoportjának a vezetője lett. Az 1960-as, 70-es, 80-as években csak nagyon kevés megyei múzeumi szervezetnek volt saját kiállításrendezője, éppen ezért a legtöbb jelentős állandó és időszaki kiállítást a KMI kiállításrendező csapata készített. Bánkúti Albin neve hamarosan fogalommá vált a múzeumi világban. A 20. század második felében még nem volt számítógép, nem voltak digitális technikák, de Albin és munkatársai – a kor adta technikai lehetőségek maximális kihasználásával és alkalmazásával – olyan modern szemléletű, korszerű kiállításokat készítettek, amelyek rendkívül nagy közönségsikert arattak, és egyike-másika még ma is megállja a helyét.

A múzeumokat gyakran azért ostorozzák, hogy a tárgyakat vitrinbe zárják. Bánkúti Albin és csapata már az 1970-es években olyan európai szintű kiállításokat tervezett és kivitelezett, ahol nem volt minden „lakat alatt". Előszeretettel alkalmazták a látványos enteriőröket, természeti diorámákat, élethű maketteket, amelyek változatossá, izgalmassá és látogatóbaráttá tették a kiállítást. Gondoljunk csak a gyöngyösi Mátra Múzeum korábbi állandó természetrajzi kiállítására, amelybe méhekkel teli kaptárt építettek be, s így a látogató közvetlenül szemlélhette meg a méhek mindennapi életét. Vagy említhetjük a keszthelyi Balatoni Múzeum régi állandó kiállításának formabontó megoldását is, amikor nem a tárgyak kerültek vitrinbe, hanem a látogatók egy üvegfolyosón haladva gyönyörködhettek az őket körülvevő látványban. Ez az extrém megoldás különösen felkeltette a szakma érdeklődését.

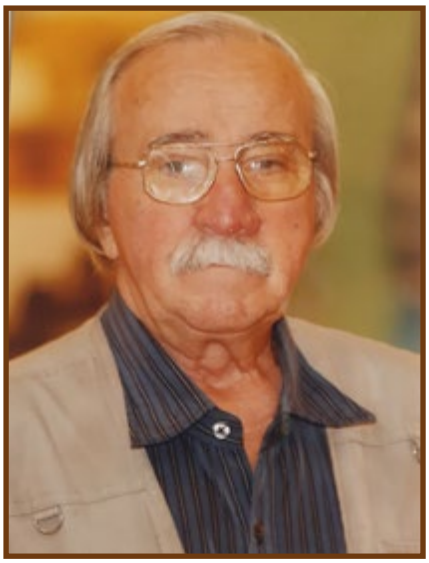

Bánkúti Albin kiállításrendező iparművész

Bánkúti Albin Magyarország legtöbb múzeumában dolgozott, készített állandó vagy időszaki kiállítást. A teljesség igénye nélkül említsünk meg néhányat a munkái közül. Az 1970-es évektől a 2000-es évekig számos nagysikerű kiállítást rendezett a debreceni Déri Múzeumban, a sárospataki Rákóczi Múzeumban, a kaposvári Rippl-Rónai Múzeumban, a jászberényi Jász Múzeumban, a Magyar Nemzeti Múzeumban, a ceglédi Kossuth Múzeumban, a gyöngyösi Mátra Múzeumban, a Csornai Múzeumban, a soproni Fabriczius-házban, Göcsejben, Mohácson, Marcaliban, Nagycenken, Nagykanizsán, Tatabányán, Zalaegerszegen, Szombathelyen és Pakson.

Dolgozott a nemzeti parkokban is, ahol szintén jelentős kiállításokat alkotott, melyek jól érzékeltették a természet és az ember egymásra ható, örök kapcsolatát.

Lehetősége nyílott külföldi bemutatkozásokra is, így dolgozott Bulgáriában, Finnországban, Németországban, Olaszországban és Törökországban.

Tervezői és alkotói munkáját három alkalommal *Szocialista Kultúráért díjjal* és ugyancsak három alkalommal *Nívódíjjal* ismerték el.

Magasszintű szakmai tudását azzal is értékelték, hogy több éven keresztül kiállításrendezési alapismereteket taníthatott a Magyar Nemzeti Múzeum restaurátori alaptanfolyamán, és az ELTE Folklore Tanszékén.

A rendszerváltást követően a Központi Múzeumi Igazgatóságot megszűntették, így 1991-ben magánvállalkozásba kezdett, s ebben az új szervezeti formában folytatta kiállítás-tervező és -építő munkáját. Albin kisded csapatával továbbra is fáradhatatlanul járta az ország múzeumait és készítették az újabb és újabb kiállításokat, amelyek minden alkalommal nagy elismerést vívtak ki mind a látogatókból mind pedig a szakma képviselőiből. Munkája nyomán sok múzeum nyerte el Az *Év Múzeuma* címet.

Albin 1974-ben dolgozott először a Jász Múzeumban, amikor a *Jászság élete és a Lehel kürtje* című állandó kiállítást rendezték. Az egykori lóistálló ódon falai közé igazi korszerű, de mégis a műemlék épülethez igazodó kiállítást készítettek, amely a maga korában rendkívül újszerűnek és korszerűnek számított. Különösen sikeres volt a Lehel-kürt szentélyének kialakítása, amely kiállításrész mind a mai napig, az új kiállításban is őrzi a Boreczky-Bánkúti-féle megoldás alapjait. A kiállítás sikerét fémjelzi az érte kapott *Nívódíj* is.

Én magam 1987-ben ismertem meg Albint, amikor Tóth János, a Jász Múzeum igazgatója felkérte őt a *Játékország csodái* című időszaki kiállítás megrendezésére. Már ekkor megtapasztalhattam végtelen ötletgazdagságát, szívós kitartását és rendíthetetlen akaratát. Munkatársával, Bogya Lehellel olyan játék kiállítást varázsoltak a Jász Múzeum kiállító termébe, amely hatalmas sikert aratott, és az egy évre tervezett tárlatot még egy esztendővel meg kellett hosszabbítani.

Amikor 1995-ben megkezdtük a Jász Múzeum *Élet a jászok földjén* című új állandó kiállításának – szakaszokra bontott – rendezési munkálatait, egyáltalán nem volt kérdés számunkra, hogy ki lesz a tervezője és kivitelezője. Jóllehet a kiállítás nem minden ízében- porcikájában lett vadonatúj, mert nem volt elegendő pénz a teljes installáció kicserélésére, de ennek ellenére Albin a csapatával megint nagyot alkotott. A ma is fennálló kiállítás ugyan már megérett a cserére, de még mindig látványos és vonzó a látogatók számára. Múzeumunk elnyerte érte *Az Év Múzeuma* megtisztelő címet.

Az állandó kiállítást követően még jó néhány éven át dolgoztunk együtt Albinnal és munkatársaival. S együttműködésünk eredményeként számos olyan szép időszaki kiállítás született, mint az *Adj békét Uram! – Vallás a jászok életében* 2001-ben, *A Jászság népviselete* 2002-ben vagy *A Lehel-kürt és kultusza* 2004-ben.

A kiállításrendezések során Albin mindig különös gonddal bánt a műtárgyakkal, jól mutatta ez a gondosság restaurátori vénáját, amelyet soha nem felejtett el, és egész életében alkalmazott munkája során.

Albin nemcsak kitűnő szakember, de vidám természetű, barátságos és humoros ember is volt. Jó volt vele dolgozni, beszélgetni, adomázni. Olyan ember volt, aki rajongásig szerette hivatását, és nagyon sokszor mindent alárendelt a munkájának.

Hivatásszerető, elkötelezett, nagy szakértelemmel és szakmai alázattal végzett több évtizedes, kiemelkedő munkásságával Bánkúti Albin örökre beírta nevét a magyar muzeológia aranykönyvébe. A Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület 2013-ban a magyar múzeumok legnagyobb szakmai díjával, a Pulszky Ferenc-díjjal ismerte el magasszintű kiállításrendezői munkásságát.

A 2000-es években azonban annyira megszaporodtak Albin munkái, hogy egy-egy rendezési helyszínen csak ideig-óráig tudott maradni.

Állandóan úton volt, s mint egy ciklon, délelőtt az ország egyik részében, délután pedig a másikban jelent meg, és adta instrukcióit munkatársainak az adott kiállításra vonatkozóan.

De a test és a szellem egyszer csak megfárad a nagy hajszában. S eljött az a pillanat, amikor Albin végleg letette a rajzceruzát, amit szokásához híven a füle mögött tartott, s visszavonulva a családjának szentelte mindennapjait.

Albin még a 60-as években, egy villamoson utazva ismerte meg feleségét, Kutasi Évát, akivel 1967-ben kötöttek házasságot. Két lánygyermekük született, akik két fiú unokával ajándékozták meg a boldog nagyszülőket.

De a sors nagyon kegyetlen tud lenni ahhoz is, akit szeret. A váratlanul jött betegség hamarosan elhatalmasodott Albin szervezetén, s bár ő több éven át türelemmel viselte a test nyavalyáit, 2021. december 11-én visszaadta lelkét a Teremtőjének. Csupán 77 éves volt.

Jól tudjuk, hogy földi életünknek egyszer vége szakad, azt viszont nem tudjuk, hogy mikor jön el az utolsó pillanat, amikor örökre itt kell hagynunk szeretteinket és mindent, ami a földi valóságot jelentette.

Kedves Albin! Téged az égiek most magukhoz szólítottak, s a sors akaratát sajnos meg nem másíthatjuk. Ahogy ismerünk téged, minden bizonnyal ott abban a távoli világban is megtaláltad a számodra kedves foglalatosságot, s az egykori kollégáiddal együtt már a legújabb „égi kiállítás" tervein munkálkodtok.

Kedves Albin! Megtiszteltetés volt ismerni Téged, és dolgozni veled oly sok esztendőn keresztül, oly sok szép feladatban. Hiányozni fogsz nekünk!

Kedves Albin! A múzeumi szakma nevében fájó szívvel búcsúzom most tőled. Legyen békés a pihenésed, az Isten áldjon!

Hortiné dr. Bathó Edit,
a Jász Múzeum igazgatója

(Bánkúti Albint 2022. január 7-én (pénteken) családtagjai, rokonai, egykori iskolatársai, a múzeumi szakma képviselői és ismerősei kísérték végső nyughelyére az Óbudai temetőben. Az itt közölt búcsúztató a temetés alkalmával hangzott el.)

JÁSZKUNSÁGI CSALÁDOK

A fülöpszállási Berecz család története

A fülöpszállási dr. Berecz Árpád és családja kálvárikus történetének rövid összefoglalásához alapos helytörténeti kutatásra és jó szerencsére egyaránt szükség volt. Ezen család utolsó tagjának halála után a família levéltára szétszóródott, mivel örökös nem volt, aki ezt tovább őrizhette volna.

A Berecz házaspár sírja Fülöpszálláson

A Berecz család levéltárának jelentős része a Felső-kiskunsági dokumentumgyűjteményem része lett. Hosszantartó iratrendezés után döbbentem rá, hogy történelmi időkön átívelő sorsok megismerésének szerencsés tulajdonosa lehettem. A dokumentumhalmaz a család származásának eredeti iratait, levelezéseket, dr. Berecz Árpád fordulatokban gazdag élettörténetét, feljegyzéseit, irodalmi szempontból is lenyűgöző szépségű verskéziratait, leveleit tartalmazza.

A történet kicsúcsosodott az 1956-os forradalomban részt vett apa és fia tragikus esetében. Ezen családtörténetet történelmi, emberi és irodalomtörténeti szempontból egyaránt olyan értékesnek, meghatónak éreztem, hogy dokumentumregény formájában *„Amíg leszáll az alkony"* címmel megírtam, és ez a könyv előreláthatólag 2022 májusában kerülhet az olvasók kezébe.

Idős Berecz Árpád a 19. század második felében községi jegyző volt a Temes megyei Csávoson, Surjánban, majd 1895-ben egy Klári nevű településen. Felesége, Rozs Emília is értelmiségi családból származott.

1896-ban második gyermekként megszületett Árpád fiuk.

Középiskoláit Szegeden, Temesváron és Nagykikindán végezte mindig kimagasló eredménnyel. Ezen időszakban ismerkedett meg Fridvalszky Gabriellával (sz.:1899),

Egy képeslap, melyet 1915-ben Ella küldött Árpádnak a frontra

amely kapcsolat gyermekszerelemnek indult, és egy sors által bonyolított, sírig tartó összetartozásban teljesedett ki.

1914-ben kitört a Nagy Háború, és Árpádot 1915-ben a keleti frontra vezényelték. Folyamatos harcok közepette Przemyśl térségében orosz fogságba esett. Hadnagyként, kisezüst vitézségi érdemrenddel a mellén került a szibériai táborokba. Rónai Ernő: Krasznojárszk című 1940-ben kiadott könyvében találtam először Berecz Árpád nyomára, ahol az ufai tiszti hadifoglyok életéről tudósított a szerző.

Eleinte folyamatosan írta leveleit szerelmének, Ellának, hol prózában, hol versben. Ezen írások legmagasabb irodalmi stílusról, és olthatatlan szerelemről tanúskodnak. Közös jövendőről ábrándozott, amely érzés viszonzásra talált. Írásaiban kitért a katona- és hadifogolyélet sanyarúságára, de érzékeny volt a világtörténet aktualitásaira is.

A fülöpszállási községháza fölé 1989-ben visszahelyezték a történelmi címert
Fotó: Márta Fotó

Árpád 1917 nyarán Gyóni Géza költővel találkozott Krasznojárszkban, akit szintén Przemyśl mellett ejtettek foglyul az oroszok. A költő itt találkozott Áchim Mihály főhadnaggyal, a bátyjával.

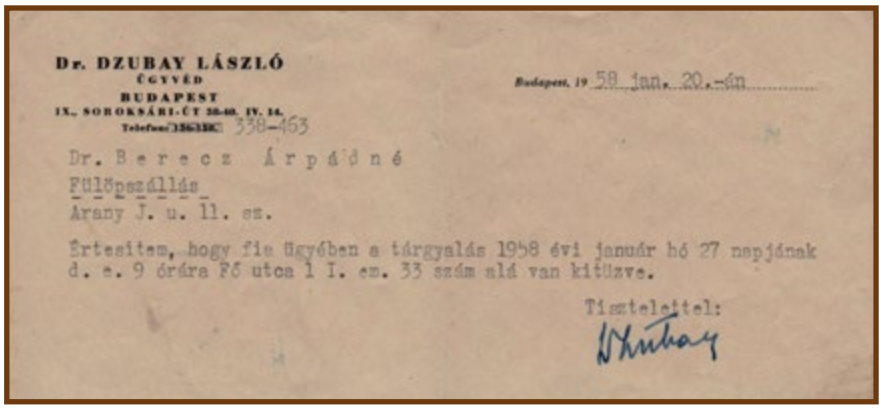

Dr. DZUBAY LÁSZLÓ
ÜGYVÉD
BUDAPEST
IX., SOROKSÁRI-ÚT 30-40. IV. 14.
Telefon: 135-135

Budapest, 19 58 jan. 20.-án

338-463

Dr. Berecz Árpádné
Fülöpszállás
Arany J. u. 11. sz.

Értesítem, hogy fia ügyében a tárgyalás 1958 évi január hó 27 napjának d. e. 9 órára Fő utca 1 I. em. 33 szám alá van kitűzve.

Tisztelettel:
Dr. Dzubay

Az utolsó tárgyalásra való értesítés 1958-ból

Aztán nemsokára egymás mellé temették a magyar rabok a két testvért. A kor és a helyszín ikonikus versét, a „Csak egy éjszakára küldjétek el őket…" címűt olvasták fel a rabtársak az ima végeztével a nyitott sírnál.

A foglyok a szabaduláskor nem hozhatták haza Gyóni Géza rabságban írt rengeteg versét, ezért elégették az egészet, hogy ne kerüljön illetéktelen kezekbe. Nem volt tehát véletlen, hogy dr. Berecz Árpád hátra maradt könyvei között (Gyóni) Áchim Géza kiadott könyvei megtalálhatók voltak.

Aztán a sűrűn küldött levelek sorozata hirtelen megszakadt. A hadifoglyok jó része meghalt vagy hazatért a hadifogolytáborokból, de Ella nem kapott hírt Árpád sorsáról. Teltek az évek és Ella lélekben elfogadta kedvese valószínűsített halálát.

1922-ben aztán a trianoni gyalázatos döntés által teljhatalmat kapott román adminisztráció egyik prominens alakja, egy bizonyos Zavricsescu, Ella családját erőszakosan terrorizálva feleségül vette a boldogtalan leányt.

1923-ban hazaérkezett Berecz Árpád, és elkeseredetten elbúcsúztak egymástól. 1924-ben Gabriellának Kolozsváron kisfia született, kinek neve Gogu Zavricsescu lett.

Árpád Budapesten járt egyetemre, jogot végzett. Először Császártöltésen, Soltszentimrén adóügyi segédjegyző lett, majd Fülöpszállásra került, ahol haláláig lakott.

Gabriellával való szerelmét az Úr ajándékozta nekik, így állandó levelezésben voltak. Ezen rejtőzködő szerelmes levelek és versek bízvást mondhatom, hogy a szerelmi líra legszebb gyöngyszemei.

1928-ra Ellának sikerült megsza-

badulni férjétől, és regénybe illő nehézségek közepette a kis Goguval a karján Fülöpszállásra érkezett. Házaséletük 1956-ig a felhőtlen boldogság időszaka lett. 1934 és 1938 között Gogu a kunszentmiklósi Baksay Sándor Református Reálgimnázium tanulója volt.

1939. szeptember 1-jén kitört a II. világháború és dr. Berecz Árpád Szentendrére behívót kapott, mint tartalékos hadnagy.

1945-ben ismét orosz fogságba került, ahonnan 1946. december 10-én tért haza Fülöpszállásra.

A tanácsházán ismét elfoglalta hivatalát. A keményfejű, vastagnyakú, konok kunok között nem volt zökkenőmentes egy messziről származó, művelt, lírai lélekkel bíró ember munkája. Akkor sem, ha szívvel-lélekkel a jobbítás, az előre vivés szándékával igyekezett segíteni a mélyen beágyazódott, ősi helyi szokásokba belekövesedett redemptus dinasztiák erős markában tartott fülöpszállási társadalmon. 1956-ban már beletörődve a hiába való küzdelembe a nyugdíjas létet választotta.

Október 23-án kitört a forradalom Budapesten. Hazafias érzelmei kimozdították a visszavonult nyugalmas életéből, és elfogadta a felajánlott Fülöpszállási Nemzeti Bizottság

Emlékmű Fülöpszállás főterén az 1956-os áldozatok és bebörtönzöttek emlékére

titkári posztját.

A forradalmi napokban egyértelműen az emberek békességre, nyugalomra való intéseivel tűnt ki. Nem is történtek véres atrocitások a faluban. November 4-e után a kommunista hatalom mégis jelentős és indokolatlan büntetéseket rótt ki a felvonulásokban résztvevőkre, a budapestieknek élelmiszert szállítókra.

Dr. Berecz Árpád első fokon egy év négy hónap börtönbüntetést kapott. Dr. Baky Ferenc kecskeméti ügyvédnek köszönhető a viszonylag csekély büntetésfokozat. Baky ügyvéd a kor viszonyaihoz képest bátran védte dr. Berecz Árpádot.

Zavricsescu Gogu 18 éves korában, 1942-ben megtehette, hogy felvegye példaképe, nevelőapja ne-

Berecz Árpád által a börtönben faragott szobor Fotó: Márta fotó

vét, így ettől kezdve Berecz György néven élt. A gimnáziumi évei után Budapestre költözött. 1944-ben bevonult katonának, 1945 januárjában Budán szovjet fogságba esett. Sikeres szökés után 1946 végén hazatért Fülöpszállásra. 1949-ben külföldre próbált szökni, elfogták, internálták. 1956. október 23-tól részt vett a forradalmi harcokban. Teherautóval szállította az embereket a Parlamenthez és a Magyar Rádióhoz. Később fegyvereket szállított a felkelők részére. Október végén a II. kerületi Széna téri felkelők parancsnokának, Szabó Jánosnak a helyettese lett, majd november 1-től a felkelők parancsnokává nevezték ki. November 4-én hajnalban a szovjet invázió bekövetkezte után nyugatra indult harcostársaival. Egy Győr melletti faluban várták egymást a bajtársaival.

Ez időben Fülöpszálláson édesanyjához két magát menekülő felkelőnek mondó egyén érkezett. Előadták, hogy ők Gyuri bajtársai, együtt kívánnak menekülni Ausztriába. 24 órán át vívódott Ella asszony, míg végül elmondta nekik, hol találják Gyurit. Rossz döntést hozott, az alakok ÁVO-sok voltak.

1957. április 25-én Berecz Györgyöt letartóztatták és első fokon életfogytig tartó börtönt róttak ki rá. A Legfelsőbb Bíróság Katonai Kollégiumának Külön Tanácsa 1958. január 27-én megtartott ülésén az életfogytiglani ítéletet halálos ítéletre súlyosbította. Az ítéletet másnap végrehajtották.

Ella asszonyt élete végéig gyötörte a szörnyű tény, miszerint ő adta – akaratán kívül – rendőrkézre fiát. Dr. Berecz Árpád és Fridvalszky Ella csendben, szomorú visszavonultság-

Emléktábla Felső-kiskunsági Emlékek háza falán Fotó: Márta fotó

ban élte le hátra levő életét. Árpád 1972 óta, Ella 1974 óta nyugszik a fülöpszállási temetőben.

Berecz György Budapesten a 301-es parcellában mártírtársai között alussza örök álmát.

Kunszentmiklóson a Felső-Kiskunsági Emlékek Házának falán gimnáziumunk öregdiákjai és fülöpszállási emlékezők minden év október 23-án megkoszorúzzák Berecz György emléktábláját.

Az 1989-es szovjetektől való elszakadás után a Fülöpszállási Önkormányzat a község központjában emlékművet állított az 1956-os forradalomban való részvételük miatt meghurcolt fülöpszállásiak neveivel.

Székely Gábor helytörténeti kutató

In memoriam B. Jánosi Gyöngyi festőművész, rajztanár, nyugalmazott múzeumigazgató

(Tiszaföldvár, 1948. október 23. – Jászberény, 2022. január 11.)

2021 novemberében a Szikra Galéria Hónap Műtárgya rendezvényén B. Jánosi Gyöngyit ünnepeltük, terveztünk monográfiát, szőttünk terveket... S alig három hónappal később már itt állunk a ravatalánál, és búcsúznunk kell.

Sajnos nem érhette meg azt a kiadványt, ami róla szól. Kollégámmal és a családdal azon leszünk, hogy a legteljesebb képet adhassuk egy olyan művészről, aki eddig másokat helyezett előtérbe.

Amikor készültem erre a búcsúztatóra, sorra vettem, hogy ki is volt nekem B. Jánosi Gyöngyi. Több szálon kötődünk, hiszen először középiskolai rajztanárom, szakkörvezetőm, később első felettesem lett a Hamza Múzeumban, ahol egy célért gondolkodtunk és tettünk együtt. Alkotó- és kiállítótársammá is vált. Ő egyengette az utamat a múzeumi és a művészeti életben egyaránt. Példát mutatott és vezetett.

Aztán sorra vettem, hogy ki volt ő a városnak. Hiszen sokan sokféleképpen ismertük. Van, aki tanáraként, mentoraként tekint vissza rá, mások a város kulturális életének meghatározó szervezőjeként. Néhányunk vezetőként. Kinek szerető családanya, társ, kinek jó barát, vagy kolléga. De azt hiszem, mindannyiunknak a jászsági képzőművészeti élet iránt elkötelezett, annak meghatározó szereplője marad. Közéleti munkássága elvitathatatlan.

Sorra vettem azt is, hogy jutott ide, és mit köszönhet neki Jászberény.

B. Jánosi Gyöngyi 1948-ban Tiszaföldváron született, itt végezte az általános és középiskolai tanulmányait. Jászberénybe az érettségi után került, ahol a Tanítóképző Főiskolán szerezte első diplomáját. Itt Sáros András, Vuics István és Fejér Mária segítette művészi pályáját. Egerben rajztanári, majd Debrecenben népművelés-könyvtár szakot végzett, valamint részt vett Budapesten a Képzőművészeti Főiskola továbbképző kurzusain.

1979 óta rendszeresen kiállító művész. Munkásságát, alkotói tevékenységét számos egyéni és csoportos kiállítás alkalmával ismerhette meg a közönség bel- és külföldön egyaránt. Tagja volt a Magyar Rajztanárok Országos Egyesületének, a Bagatell Képző- és Iparművész Egyesületnek, valamint alapító tagja volt a Független Magyar Szalon Képzőművészeti Egyesületnek.

Pályája elején népművelőként dolgozott, ezt követően 15 évig tanított a SZIE Gyakorló Iskolájában szakvezetőként, majd részt vett a Hamza Múzeum megalapításában, melynek 2008-ig, nyugdíjba vonulásáig volt igazgatója. Ezzel párhuzamosan három évig vendégtanárként tanított

B. Jánosi Gyöngyi festőművész, múzeumigazgató

a jászárokszállási Deák Ferenc Gimnáziumban. Alapítója, titkára, majd később elnöke volt a múzeumot támogató, 2004–2014. között működő Jászsági Képzőművészet-barátok Egyesületének, melynek fő célja volt a Jászság képtárának létrehozása. Az első állandó kiállítás megrendezésével és szakmai tanácsaival tevékeny részt vállalt a magángyűjteményből létesült Szikra Galéria 2013-as elindításában.

Jászberény város képzőművészeti múzeuma, a Hamza Gyűjtemény és Jász Galéria 1995-ös megnyitása óta – Hamza D. Ákos művészeti munkásságának bemutatása mellett – a Jászság képzőművészeti életének feldolgozása, publikálása és közönség elé tárása a célja. Nagy szerepe volt ebben B. Jánosi Gyöngyinek, aki a rá bízott hagyaték gondozójaként, mindezek elindításával óriási feladatot vállalt.

Dr. Egri Mária művészettörténésszel együttműködve, a Hamza Múzeum Kiadványai sorozatban számos jászsági képzőművészről jelenhetett meg monográfia. Emellett jelentős munkája *A jászsági képzőművészek arcképcsarnoka – kislexikon*, mely az első összefoglaló mű a kistérségben alkotókról.

Munkásságát több pedagógiai kitüntetéssel is elismerték, majd 2006-ban a Jászberény Kultúrájáért elismerést, 2007-ben pedig Jász-Nagykun-Szolnok Megye Művészeti Díját is megkapta.

Művészetéről dr. Egri Mária így ír a 2018-ban megjelent katalógusában: *„B. Jánosi Gyöngyi alkotó tevékenysége periódusaiban mind a figurális, mind az elvontabb formavilágú munkái jó technikai és kompozíciós készségről tanúskodnak. Ez jól követhető például a csak színekkel felépített képeinek gazdag ecsetkezelési, festékfelhordási, színválasztási variációinál. Kifejezetten keresi az ellentétes megoldásokat. A sötét-világos színpárokat, az egymás mellett egzisztáló telt, vastagon felrakott és a lazúrosan csordogáló festéket, a könnyedén kanyargó vonalakat és a súlyosan, szinte durván egymásra tett rétegeket. Festékkezelési megoldásainál az izgatja, hogyan teremthet ezekkel a különbözőségekkel eltérő térformákat.*

Pályája során mindinkább távolodik a kezdetben természetelvű, impresszionista felfogástól. A realista tájképektől, portréktól, alakos kompozícióktól. Sokszor egyidejűen jelenik meg képein a teljes absztrakció, a színformákkal történő kifejezés.

Tevékenységére nagy hatással volt személyes kapcsolata Hamza D. Ákossal, megismerkedése annak sokirányú művészetével. Festészete ebben a szakaszában tolódik érzékelhetően az absztrakt felfogás irányába. Innen datálódik B. Jánosi művészetének asszociatív tartalmú, szimbolikus iránya is. Jánosi azonban ritkán mond le a figuralitásról. Valamilyen formában majd' minden munkáján jelen van a konkrét valóság akár csupáncsak átírt, valamilyen mértékű jelzéssel.

Képeinek ösztönzői között erős az emberi viselkedés, a kollektív működés torzulása, az emberi faj kollektív önpusztítása miatti félelem. Hogy mit teszünk világunkkal, és mi marad utánunk. A művész jelzésekkel, forma és szín szimbólumokkal próbálja vizuálisan érzékeltetni szorongásait.

Sokszor fordul a Biblia ismert motívumaihoz, hogy árulásról, erőszakról, áldozatról, belső megfeszüléséről szólhasson. Kerüli a konkrét alak megjelenítését, jelenvalóságát hozzátapadt szimbólumaival eleveníti.

Képessége, tanulmányai kezdettől fogva két irányba, a pedagógusi és a művészi pálya felé terelték. Ehhez a kettősséghez társult még a nőként-asszonyként vágyott család, két gyermekének születé-

se, nevelése. Ami egyidejűen ösztönözte művészetét és növelte napi feladatait. Alapjaiban teljességre törekvő emberként mindig az idővel harcolt. S bár a pedagógiát felváltotta a múzeumvezetés, ez a hármas kötelék-feladat a maga szépségeivel, gyötrelmeivel, elvárásaival és kudarcaival feszítette meg évek óta. A művész munkái szakadatlan küzdelmét tükrözik a magaválasztotta terhek teljesítéséért, a megfelelésért, saját megmaradásáért."

Tűpontosan megfogalmazott gondolatok B. Jánosi Gyöngyi művészetéről, melynek részletes kibontását a már említett katalógusban tovább olvashatjuk.

Közel 750 festményt, számtalan grafikát, könyvillusztrációt hagyott az utókorra. Művei megtalálhatók Bécsben, Linzben, Münsterben, Koppenhágában, Vechtában, az USA-ban, Kanadában, külföldi és magyar gyűjtők gyűjteményeiben. Őrzik munkáit a jászberényi Városi Könyvtárban, a Jász Múzeumban és a szolnoki Damjanich János Múzeumban, állandó kiállításon szerepel a Szikra Galéria újrarendezett tárlatán, a Hamza Gyűjtemény és Jász Galéria Kor-Társítások című kiállításán, valamint Bódvaszilason a Baradla Galériában.

Amikor Máté György szobrászművészt búcsúztattuk, azt mondtam, minden kornak megvannak a maga mesterei, akikre felnézünk, akiket tisztelünk, akik a kulturális életben meghatározóak. De végül, elmennek mind. A követendő példák. Jelen korunk nagybetűs MESTEREI. Bármennyire is nehéz az ittmaradtaknak – ez az élet rendje. Most újabb taggal gyarapodott az égi mesterek sora.

Kívánok elsősorban a családtagoknak, másodsorban mindannyiunknak megnyugvást, hogy most és így kellett lennie, és erőt és kitartást a most következő nehéz időszakra, amikor megtanuljuk, milyen élni nélküle.

Drága Gyöngyi néni!
Bár az utóbbi időben személyesen nem találkoztunk, telefonon tartottuk a kapcsolatot, ahogy legutóbb, a Hónap Műtárgya után is beszéltünk. Nem gondoltam, hogy az lesz az utolsó hívás tőled... Így nekem még mindig olyan, mintha itt lennél. És persze, itt is vagy köztünk, csak más formában. Hiszen a szívünkben és a képeidben is tovább élsz, s ha a falon meglátunk egy festményt tőled, mosolyog a lelkünk. De kit hívok így fel, ha elakadok a múzeumi ügyekkel? Kit hívok, ha vissza kell emlékezni valamire a régiektől...
Remélem, már találkoztatok Ákos bácsival és Mária nénivel, és mosolyogtok rajtunk, ittmaradtakon, egy-egy vívódásunkon vagy sikerünkön. És csak remélni tudom, hogy azokra a döntésekre, amik a múzeum ügyében születnek, föntről áldásotokat adjátok. Én a legjobb tudásom szerint viszem tovább a múzeum ügyét, úgy, ahogy tőled láttam, hiszen mindent ennek a múzeumnak, és úgy általában a művészetek népszerűsítésének szenteltél. Követendő példa maradsz mindannyiunknak.
Isten veled, Gyöngyi néni! Köszönök mindent...

Farkas Edit, a Hamza Gyűjtemény és Jász Galéria igazgatója

(Elhangzott 2022. február 1-jén Jászberényben a Ferences templomban tartott búcsúztató alkalmával.)

Jászberény cári, orosz emigránsai

Egy városunkban élő, orosz emigráns nénire szerettem volna egy pár sorban emlékezni, aki ismerős volt néhány jászberényi családnál, mert kicsit sajnáltatta magát és nehéz sorsa miatt kihasználta az emberek jóindulatát. Szimpátiát keltett sokakban, ahogy kalandos történetét beállította. Arisztokrata nőnek adta ki magát, aki a cári Oroszországból menekült, és elmondása szerint, talán „bejárta" Európát. Még azt is mondta, hogy egykor a milánói Scalában énekelt.

Mikor nyomait kezdtem kutatni, egy valóságos krimire találtam, ami személyét is övezte, de többnyire a férje nevéhez kötődik. Hogy ő mennyire vett részt ezekben a turpisságokban, nem tudom, ám gondolom, mivel akkoriban a férfinek volt nagyobb szava a házasságban, nem tehetett sokat, csak sodródott az eseményekkel. Ő úgy viselkedett, úgy nézett ki, mintha senkinek nem tudna ártani. Íme a története.

A múlt század 30-as éveitől élt Jászberényben három, cári oroszországi emigráns; Fechner Tivadar gárdatiszt, annak felesége, Maruszja és Fechner Sándor százados, aki Tivadar öccse volt. A pesti újságok szerint – már 1927 óta – mint orosz emigránsok tartózkodtak Budapesten, akik a bolsevikok megtorlása miatt hagyták el hazájukat, és még több honfitársukkal együtt, a Zita telepi barakkokban találtak átmeneti szállásra.

Európa több országa fogadott akkor orosz menekülteket. Lehet olvasni a régi újságokban, hogy a Zita telepen elég sanyarú körülmények között éltek. Igaz, a Fechner fivérek a kezdettől fogva kapcsolatot próbáltak teremteni előkelőbb körökkel. Felkeresték pl. Habsburg Albrecht főherceg (1897–1955) felsőházi képviselőt is, mert Fechnerék állítólag Cyrill (Kyrill) orosz nagyherceg (1876–1938) magyarországi megbízottjai, ügyvivői voltak, de Albrecht nem vette őket sokáig komolyan, és gyorsan elhatárolódott tőlük.

Fechner Tivadar az 1920-as években

Ezek az orosz emigránsok magyar segélyből, ha nehezen is, de valahogy éltek. Viszont az esti mulatozásokra többüknek is telt a segélyből. Az akkori magyar munkanélküli elbújhatott mögöttük szegénységében.

Életüket onnan ismerhetjük meg részletesebben, hogy a pesti újságok gyakran tudósítottak a Zita telepi konfliktusokról, amiket az ott élő emigránsok okoztak.

Itt csak egy kis ízelítő most, hogy megértsük ezeknek az embereknek akkori gondolkodását, sorsát.

1930-ban pl. megünnepelték a cár meggyilkolásának 12. évfordulóját, ahol Fechner Tivadar tartott beszédet:

„II. Miklós cár meggyilkolásának 12- ik évfordulója.

A budapesti orosz menekültek vasárnap ünnepélyes összejövetelt tartottak abból az alkalomból, hogy az elmúlt napokban volt tizenkettedik évfordulója II. Miklós cár és családja meggyilkolásának. Az összejövetelen Fechner Tivadar testőrezredes az emigráltak egyik csoportja által cárrá választott Cyrill nagyherceg budapesti képviselője emlékbe-

szédet tartott, amelyben elmondta II. Miklós cárnak és családjának tragikus végét. 1918. július 17-én – mondta az ezredes – pontban éjfélkor Jurovskij népbiztos beört a Jekatyerinburgba száműzött cári család szobájába és a cárt, a cárnét és négy hűséges hívét felkeltve, szuronyos terroristák kíséretében a ház pincéjébe vitték, ahol mindannyiukat agyonlőtték. Ezt a véres tettet követte másnap a cári család hat tagjának, a további napokon pedig a többi, Oroszországban rekedt nagyhercegek és nagyhercegnők kivégzése. Ugyanúgy összesen 18 Romanov élete esett áldozatul a forradalmi csőcselék vérszomjának. Fechner ezredes azután felolvasta azt a nyilatkozatot, melyet 1927 augusztusában Cyrill cár bocsájtott ki, miszerint július 17-ének napja minden időkben a szomorúság, búbánat és imádság napja legyen a cárhű oroszok számára. Emlékbeszédének további során II. Miklós cár áldásos uralkodásának történetét és Oroszországban a cári uralom alatti fejlődését ismertette az ezredes. Emlékbeszédének végén felhívta a jelenlévőket, hogy a meggyilkolt cári család lelkiüdvéért imádkozva kérjék az Istent, hogy Cyrill cár uralkodása alatt idővel jóvá tehessék azt a bűnt, amit az orosz nép elkövetett, midőn a cári család meggyilkolását eltűrte". (Pesti Napló 1930. július 29.)

A meggyilkolt cár magát, egyik legitimnek tartó utódja – Kyrill (Cyrill) – Franciaországban telepedett le, és onnan próbálta szervezni a restaurációt, amibe a magyarországi orosz emigránsokat is bevonta, és állítólag titkos pénzadományokkal segítette őket, mert a segély, amit a magyar államtól kaptak nem volt valami sok. Cyrill (Kirill)Vlagyimirovics Romanov orosz nagyherceg, a meggyilkolt orosz cár követőjének tartotta magát a rokonsági rangsorban. 1924–1938 között, a haláláig Oroszország címzetes cárja volt.

Az akkori budapesti lapok szerint a Zita telepen kialakult egy elhúzódó, nagy herce-hurca, mert a kolónia két táborra szakadt (a monarchista tisztek és a Fechner fivérek táborára) , aszerint, hogy ki, kit akart cárnak, vagy felsőbb pozícióba.

Fechner Tivadar egykor Kerenszkij (1881–1970) adjutánsa, azaz szárnysegédje volt. Meglehet, hogy Kerenszkij, mint polgári, szocialista politikus egyezkedett volna a bolsevikokkal, amibe valószínűleg Kyrillt is bevonták volna. Igy akartak valami más, talán mérsékeltebb rendszert, mint amit a bolsevikok terveztek, de már nem monarchiát.

Az orosz monarchisták viszont a régi cári rendszer teljes restaurációját szerették volna, és kedveltjük: Nyikolaj Nyikolajevics nagyherceg volt (1856–1929), akit az akkor még élő anyacárnő (II. Miklós anyja) is támogatott.

Végül is 1932-ben olyan hírek voltak az újságokban, hogy az orosz monarchista tisztek Budapesten különböző indokokkal intrikáltak Fechnerék ellen és kérték kiutasításukat Magyarországról. Többek között azt is állították, hogy titkos pénzforrásaik vannak, hogy nincs ún. Nansen útlevelük, és hogy revolveres merényletet terveztek Habsburg Albrecht herceg ellen, amiért valakinek 2000 Pengőt ígértek, ha végrehajtja.

Ezen oknál fogva Fechnerék tolonc házba is kerültek, de kiutasításuk nem járt eredménnyel, mert egyetlen európai ország se volt hajlandó befogadni őket, mivel nem volt érvényes útlevelük. Nem volt Nansen útlevelük, csak állítólag egy lettországi okmány, ezért nem kaptak más országba vízumot.
(Egykor a Passeport Nansen a menekültügyi védelemben az első fontos okmány volt.)

Fechner Tivadar ezredesnek adta ki magát, amit a monarchista tisztek teljesen kétségbe vontak és úgy érveltek, hogy 1918-ban, az utolsó kinevezések alkalmával – 29 évesen – még nem nevezhették ki őt ezredesnek. Fivére, Sándor százados volt. Mindketten azt állították, hogy a cári hadseregben szolgáltak.

Az akkori újságok szerint Fechnerék és ellenpártja vagy 400 feljelentést adott be a rendőrségen, amelyek többségét el se kezdték kivizsgálni.

Fechnerék ellen felhozott vád az volt, hogy meg akarták gyilkoltatni Habsburg Albrecht herceget. A vizsgálatok végén pedig már a herceg szerint se politikai jellegű volt ez a tervezett bosszú, hanem inkább személyes és magánjellegű. Ennek titkát annakidején sem tudták az oknyomozók megfejteni. A bíróság is csak azt tudta bebizonyítani, hogy egy, a tolonházból kicsempészett sifírozott (titkos írású) levél, amely Albrecht herceg meggyilkolására való felbujtásról szólt – az írásszakértők szerint – Fechner Tivadar kézírása volt.

Fechnerék hónapokat töltöttek a tolonházban, ahol előkelő emberek segítségével tartózkodásukat mindig meghosszabbították. Végül is, hogy békesség legyen, a Belügyminisztériumban úgy döntöttek, hogy a tolonházból a Fechner fivéreket vidéken helyezik el. Itt addig kellett volna maradniuk, míg más állam befogadja őket, de erre soha nem került sor. 1932 szeptemberében detektívekkel Jászberénybe kisérték őket, ahol szállást béreltek számukra és a Kincstár napi 7 Pengőt ítélt meg fejenként nekik, hogy elláthassák magukat.

Jászberényben a fivérek nyelvtanítással kezdtek foglalkozni. Gimnáziumi diákoknak, felnőtteknek francia-, orosz- és németórákat adtak, hogy a szociális segélyüket feljavítsák. Tivadar gyakran meglátogatta dr. Németh Ferenc ügyvédet, akivel franciául beszélt és franciakönyveket kért kölcsön tőle. Halotti anyakönyvében később „nyelvmesternek" volt titulálva.

Teltek felettük az évek és mindegyiküknek csak a túlélés maradt a fő cél. A nagy Szovjetunióban Sztálin pedig ezidőben már vaskezekkel irányította a szocialista országot. A rendszer megdönthetetlennek bizonyult, és az emigránsok kezdeti, restaurációs gondolatai kopni kezdtek. 1938-ban pedig Párizsban elhunyt Kyrill nagyherceg is, amivel Fechnerék állítólagos „megbízatása" teljesen megszűnt.

1944-ben Tivadar már rettegett, hogy közelednek az oroszok és elfoglalják majd a várost. Félelmében végül is 1944. november 25-én hajnalban, hirtelen szívelégtelenségben meghalt.
Testvére, Sándor – felismervén a helyzetet – felajánlotta szolgálatait a szovjet-oroszoknak. A szocialista korszakban hosszú évekig tolmácsolt nekik és jó orosz módon, meglehet, nem egyszerű élete miatt, szemmel láthatóan az italt sem vetette meg.

Tivadar felesége, Maruszja tehát korán megözvegyült. Maruszja születési neve: Poltorackaja Maria, aki Csernikovban (Ukrajna) született 1879. április 8-án. Amikor én megismertem, akkor már az Ady Endre út 8. szám alatt lakott, a Simonyi ház egyik kis szobájában. A százados sógor, Sándor pedig városunkban valahol máshol élte világát.

Az 1950- es évek elején, mivel Maruszja csak öt házzal lakott arrébb, mint mi, hetenként kétszer is tiszteletét tette nálunk, mert édesanyám mindig megkínálta valamivel. Nagy családunkban valahogy akadt neki is eledel. Ez a néni pedig mindig éhes volt. Ennek fejében kezdett engem németre tanítani, és kicsit gyakorolta velem az oroszt is.

Beült hozzánk. Nézte, hogyan szorgoskodunk. Például amikor éppen paradicsomot daráltunk és befőztük télire, megkérte édesanyámat, hogy neki is adjunk néhány üveggel. Majd látta, hogy takarítunk, mert rend és tisztaság volt nálunk. Akkor pedig arra kérte a mamám, hogy kölcsönözzön ki engem, és menjek el takarítani hozzá, amit szolidaritásból, emberségből meg is tettem, de sose felejtem, mennyire piszkos volt szobája. Később ugyanezt öcsémmel és húgommal is megismételtette. Ők is némi undorral emlékeznek vissza.

Más családokhoz is járt, pl. Szabolcsi doktorékhoz, akik ebédet adtak neki.

Ők mesélték, hogy mikor egyszer turistaúton voltak a Szovjetunióban, kedvességből hoztak neki ajándékba egy zacskónyi anyaföldet. Szeretetcsomagokat is gyakran kapott pl. Németországból. Úgy látszott, hogy kiterjedt kapcsolatai voltak. Beszéd közben mindig keverte a nyelveket, amiket valamennyire ismert, mert nem nagyon tudott magyarul, és nem volt egy nyelvtanár tehetség sem, csak nyelvkönyvei voltak.

Mikor kérdeztem, miért éppen Magyarországon telepedtek le, az volt a válasza, mert itt jó emberek élnek. Mint katonafeleség a hazájában előkelő körökben forghatott és próbáltak itt is mindig jobb családokhoz bejutni, akik erejükhöz mérten adtak nekik valamit, segítették őket. De mindig egy kicsit mosdatlan volt szegény.

Érettségim után, már nem sokat láttam, bár édesanyámat még továbbra is látogatta.

1963. április 20-án, 83 éves korában hunyt el a városi kórházban. Érelmeszesedés és szívelégtelenség volt halálának oka. Az anyakönyvi kivonatában is olvasható, hogy a város eltartottja volt.

Források:
Ujság,1931, 1932 évfolyamai
Pesti Hírlap, 1932
Az Est c. lap, 1932
Magyarság, 1932. szeptember17.
Halottak anyakönyve, Jászberény, 1963
Németh Pál és Szabolcsi Zsófia szíves közlése.

Uferné Sárközi Ágnes
helytörténeti kutató

Kóródi Anikó Zsuzsanna: Küry Klára azt üzente

A XIX. század utolsó s a XX. század első harmadában tündökölt operettprimadonna élete és kora, képekben és dokumentumokban.

Hosszú kutatómunkát megelőzően 2021 végén látott napvilágot Kóródi Anikó Zsuzsanna, Küry Klára életét és korát bemutató dokumentumkönyve. Ez a keménytáblás, A/4-es formátumú, 252 oldalas könyv már küllemével is felkelti az olvasó figyelmét. A kor meghatározó művészeti irányzatát, a szecessziót idézik a borító és a kiadvány fényes, krémszínű lapjain megjelenő ízléses grafikák és betűformák. A színésznő kedvenc virága, a gyöngyvirág köszön viszsza a borítón, valamint a belső kezdő és záró lapokon. Kedves gesztus ez a szerzőtől.

A Jászság bővelkedik kiváló színészekben, (Déryné Széppataki Róza, Pethes Imre, Görbe János, Székely Mihály, Kaszab Anna) akiknek emlékét méltón őrzik a jászsági települések.

A könyv címlapja

A szerző maga is a színház világából jött, hiszen egy csodálatos hangú operaénekesnő, akinek választott hazája a Jászság immáron 25 éve. Életfeladatának tartja az opera népszerűsítését, a Jászsághoz kötődő művészek munkásságának kutatását. E kutatómunka eredményeként énekes repertoárját előadóestekkel bővítette ki, melyeken megidézi a térség nagy művészeinek szerepeit, felidézi életük egy-egy állomását. A szerző – ahogyan a könyv születéséről írja – kutató munkája során bukkant rá egy Küry Kláráról szóló cikkre, ami fölkeltette az érdeklődését a méltatlanul elfeledett színésznő iránt. Felkeresett számos múzeumot, könyvtárat, magángyűjtőt, melynek eredményeként egy Küry Klára előadói estet állított össze Réz Lóránt zongoraművész közreműködésével. A téma iránti elkötelezettségét bizonyítja, hogy nagy szervező munkával hozzájárult a színésznő Farkasréti temetőben lévő elhanyagolt sírjának felújításához is, amit a kiadvány végén fotókkal is dokumentált.

A könyv szerkezeti felépítésére jellemző, hogy a művésznő pályájának egyes állomásaival párhuzamosan megismertet a 19–20. század fordulójának nagyvárosi és vidéki színházi életével, a jászsági településeken működő egyletekkel, amatőr színjátszókörökkel, az irodalmi élettel. Ez utóbbi kapcsán idézi fel a szerző a korabeli írók, költők művésznő iránti rajongását (Pósa Lajos, Heltai Jenő, Szomaházy István). Ady Endre, a korszak nagy poétája a költészet mellett színházi kritikákat is írt. Egy ilyen írásából származik az a kedves megjegyzés, melyet a színésznő debreceni fellépése kapcsán írt, és a szerző találóan könyvének címeként ezt választotta. *„…. Debrecen alkalmi poétái! Nótával fogjuk üdvözölni őt. Már szinte hallom a bevonulásánál a felséges nótát. Küry Klára azt üzente”*. Korabeli újságcikkek, visszaemlékezések, gazdag fotóanyag alapján kísérhetjük nyomon a színésznő pályáját az első kolozsvári fellépéstől, a népszínházi, vígszínházi, vidéki szereplésein át, a külföldi fellépésekig. Sokoldalúságát bizonyítja, hogy koncerténekesként hangversenyeken is fellépett. Nem feledkezett meg egykori szülővárosáról, Jászkisérről sem. Erről tudósít egy korabeli újságcikk, mely jótékonysági szereplésérről ír. A művésznő elragadó báját a reklámipar is felfedezte. Így lett a „Százszorszép” levélpapír reklámarca, de alakja feltűnt képeslapokon és sorsjegyeken is.

E dokumentumokban, korabeli fényképekben gazdag kiadvány megismerteti az olvasót a 19–20. század fordulójának mozgalmas színháztörténeti korszakával, a színésznő szűkebb hazája, a Jászság művelődéstörténeti emlékeivel. A könyv legnagyobb értéke azonban az, hogy a szerző méltó emléket állít a nagy Fedák Sári, és Blaha Lujza egykori pályatársaként ünnepelt, majd elfeledett színésznő, Küry Klára művészi nagyságának.

A könyv az NKA támogatásával jelent meg. Ízléses kivitelezése Bartos Kinga és Korbuly Ágnes munkáját dicséri, mely a Gyomai Kner Nyomdában kapott végső formát.

Ezt a szép kivitelű, tartalmas kiadványt ajánlom a Jászság, illetve a színháztörténet iránt érdeklődők szíves figyelmébe. A könyv megvásárolható a szerzőnél 5000.-Ft-os egységáron.
(aniko.korodi3@gmail.com)

Kókai Magdolna néprajzkutató

Sallai Károlyné: Az igazak emlékezete áldott (könyvismertetés)

Új kötettel jelentkezett kedves túrkevei ismerősöm, Sallai Károlyné Katika. Amely kötetet úgy vehetünk, mint folytatását, s egyben kiegészítését is a korábbi három könyvének. A jeles helytörténeti kutató ugyanis feldolgozta Túrkeve legújabb kori történelmét. Így kötetet szentelt a második világháború végén a szovjetek által az úgynevezett málenkij robotra elhurcolt túrkeveieknek, az *Akikért még a harang sem szólt* címmel, amely 2016-ban jelent meg. A kötet nagy sikert aratott Túrkevén és környékén. Az ezt követő könyvében a szerző a másik üldözött csoport, a kuláklistára kerültek borzalmas sorsával foglalkozik, valamint az 1956-os forradalom és szabadságharc mártírjaival és a megtorlás áldozataival. Hogy milyen szenvedésen mentek át az emberek a Rákosi-korszakban, *az első termelőszövetkezeti város* létrehozásának idején. Erről szól az *Értünk szenvedtek, nem feledhetjük őket* című könyv, amely szintén 2016-ban jelent meg.

A két könyvben feltárt kegyetlen és sötét idők a történelmi egyházakat is erősen próbára tették. Sallai Károlyné harmadik kötete, a *Múltidéző emlékkönyv* a túrkevei és kuncsorbai református egyházak történetét dolgozta fel a kezdetektől napjainkig. Bemutatja a történelem viharos éveiben helytálló református lelkipásztorok egész sorát, *„akik Isten szent ígéjét hirdetve, fáklyaként világítva mutattak utat híveiknek, bátor helytállásukkal a szószéken és az emberek között járva is erőt, hitet adtak, sorsukat vállalva együtt szenvedtek híveikkel”.* A könyv 2017 karácsonya előtt jelent meg.

Ezek a könyvek jelentősen gazdagították Túrkeve kulturális értékeit, a tragikus múlt katartikus feltárásával segítettek az embereknek feldolgozni a múlt terhes történelmi örökségét. Hiszen ilyen vagy hasonló könyveket minden magyar településen lehetne írni, kiadni és bemutatni. Emlékeztetni ezekre a tragikus eseményekre, hogy ilyenek többé ne történhessenek meg. Túrkeve szerencsés e szempontból, hiszen akadt ilyen emlékező és emlékeztető Sallai Károlyné személyében.

A negyedik könyv Az igazak emlékezete áldott címmel jelent meg a 2021-es év elején. Mottóként a szerző Wass Albert alábbi megszívlelendő és időszerű gondolatait választotta: *„Lehet hittel és igaz akarattal nagyot cselekedni a nemzet jövendőjének dolgában, bármilyen kicsiny őrháznál álljon is az ember. Mert a nemzet igazi, évszázadokra szóló nagy ügyei nem a díszes ünnepségeken dőlnek el, még csak nem is a zöld asztalok mellett, hanem ott kint az eldugott falvak magányában, nádfedeles házak árnyékában, a magyar élet hétköznapi sarában, gondjaiban, kínlódásában.”* A könyvhöz Szabó József törökszentmiklósi lelkész írt ajánlást.

A bevezetőben Sallai Károlyné kifejti, hogy az előző három könyv az ártatlanul meghurcolt, megkínzott áldozatokról szól, akik vitték a maguk keresztjét a huszadik századi borzalmak Golgotáján. Mindig akadtak azonban olyan igaz emberek, akik a lehetőségekhez képest segíteni igyekeztek, enyhíteni a szenvedést. Mint ahogy Veronika letörülte kendőjével Jézus arcát a Via Dolorosán. Sokszor bizony nagyon sokat jelentett egy pohár víz, egy szelet kenyér, egy vigasztaló jó szó, apró segítség. A történelem tragédiáiban a kendőt nyújtó Veronikák és a keresztet vinni segítő cirénei Simonok is megérdemlik, hogy emlékezetük fennmaradjon. A szerző nagyon fontosnak tartja ezeknek az embereknek a megörökítését, akik között bizony akadt egy emberséges szovjet tiszt is, aki megszüntette a túlkapást. De megismerünk olyan aljaembereket is, akik a saját szomszédjukat jelentették fel a hatóságoknak.

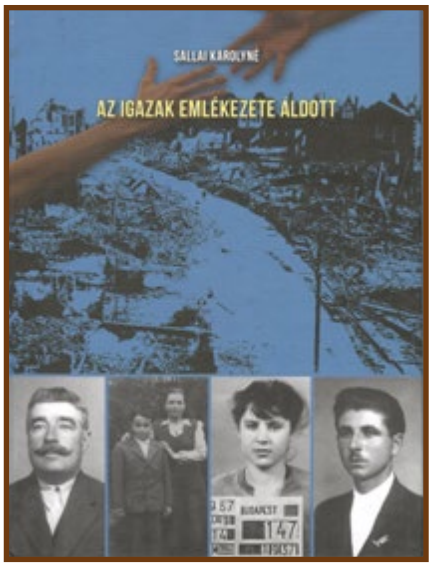

A könyv címlapja

A kötetben 37 fájdalmas és megrendítő történet található a nehéz időkről, amikor a túrkevei lakosság egyharmada, körülbelül 5000 ember hagyta el szülővárosát, *az első termelőszövetkezeti várost.* Ezek a történetek pozitív példákat mutatnak fel az embertelenség idejéből, amely példák a mai kor emberének is, mindannyiunknak szólnak. S megőrzik, örök időkre *„az igazak emlékezetét.”*

A történetek között csak egyet említek itt meg, mint a korra nagyon jellemző dolgot. A városba látogató Rákosi Mátyásnak szemébe tűnik, mondhatni, hogy szemet szúr egy szép polgári ház, a Debreczeny család háza, és mondja is az elvtársaknak, hogy ez jó lenne pártszékháznak. Mondják neki, hogy ettől a családtól már mindent elvettek, csak ez a ház maradt. Rákosi megoldja ezt a kérdést is: ki kell a családot telepíteni a Hortobágyra. Valaki azonban megsúgja ezt a szerencsétleneknek, akiknek kis holmijukkal sikerül a szomszéd Békés megyébe menekülni. Ezt meséli el a könyv hetedik története.

Túrkeve nagykun város gazdag kulturális értékeket, hagyományokat örökölt a múltból, amit hosszan lehetne sorolni. De elég, ha megemlítjük a világhírű Korda-testvéreket, a Finta-fivéreket, Hegyfoky Kabost, Csikós Tóth Andrást vagy dr. Balogh János világhírű ökológust. Ma is gazdag a kulturális élet, a hagyományápolás. Könyvek jelennek meg, kulturális események zajlanak, amelyek között már olyan országos hírűek is vannak, mint a *Juhászfesztivál* vagy *Böllérfesztivál.* Művészi csoportok lépnek fel, virágzik a tánc, az ének, a képzőművészet és a népművészet. Az utóbbi évtizedekben kultúrabarát polgármesterek féltő gonddal ügyeltek és ügyelnek ezekre az értékekre s gyarapításukra. Legutóbb éppen egy gyönyörű szoborkompozíciót, a Magyar Összetartozás szobrát, Bíró Lajos mátészalkai szobrászművész alkotását avatták fel június 4-én, a Magyar Összetartozás Napján.

Ehhez a gazdag kulturális láncolathoz kapcsolódnak Sallai Károlyné könyvei is, amelyek élen járnak a múlt feltárásában, útmutatás gyanánt a mai kor emberének, a fiatalabb generációknak. Minden túrkevei embernek, minden múlt iránt érdeklődő, felelősen és humánusan gondolkodó embernek bátran ajánlható ez a könyv, ezek a könyvek, amelyek szembenéznek a múlt rémeivel, s az olvasót is szembenézésre késztetik. Hitelesen, sok kutatómunkával, a tények tárgyilagosságával mutatja be a múlt sötét és tragikus időszakait, amelyekből azonban sohasem veszett ki teljesen az emberség, s ez a tragikus és katartikus történeteken túl is reményt ad a ma emberének, hogy a *„különböző időben, különböző körülmények között végbemenő történetek…megegyeznek abban, hogy örök emberi értékekre vezetnek el bennünket”.*

Kovács János helytörténeti kutató

Jász-Nagykun-Szolnok megye Tisza-szabályozás előtti földrajzi nevei az 1860 előtt készült kéziratos térképek névanyaga alapján V. rész

13. Kőtelek

1. Által-ér, folyás 1768, 1819/69
2. Ásvány-hát 1822/23
3. Belső-Kengyel 1768
4. Beő eleje 1819/69
5. Berkes folyása 1768
6. Berkes hát 1768
7. Bika-dűlő földek 1768
8. Csónakvonó 1833/44
9. Fenyéres-tű hegy 1768
10. Gojita (Gojata) 1768, 1819/69
11. Harcsás-fenék 1768
12. Harcsás-hát 1768, 1819/69, 833/44
13. Homor-hát lapos 1768
14. Homor-hát 1768, 1822/23
15. Homor 1768, 1784/90
16. Horgos 1833/44
17. Horgos ér 1833/44
18. Hosszú hát 1784/90
19. Hosszú-hát alja 1784/90
20. Hosszú szer 1819/69, 1822/23
21. Kengyel 1822/23
22. Kengyel köze 1833/44
23. Kerek fenék 1833/44
24. Keskeny ér 1768
25. Kicsapó 1833/44
26. Kígyós folyás 1768, 1784/90
27. Kígyós határ 1784/90
28. Kis Berkes-ere 1822/23
29. Kis rét 1833/44
30. Kis Sajekta 1819/69, 1822/23, 1833/44
31. Kis Sulymos 1833/44
32. Kis Sulymos-rét 1833/44
33. Kolop dűlő 1833/44
34. Kolop ér 1768
35. Kolop farka 1768
36. Kolop fenék 1768
37. Kolop laposa 1782/85
38. Koplaló hát 1822/23
39. Közlegelő 1784
40. Közvér ér 1819/69, 1822/23
41. Kukorica föld 1822/23
42. Külső-Kengyel hát 1768
43. Lapos tó 1822/23
44. Lapostó-part 1822/23, 1833/44
45. Legelő 1819/69
46. Ló foka 1768
47. Marha járás 1768
48. Nagy-Berkes 1822/23
49. Nagyér-csúcs 1822/23, 1833/44
50. Nagy hát-ere 1819/69
51. Nagy kígyós folyása 1768
52. Nagy Kolop 1784/90
53. Nagy rét 1819/69, 1822/23
54. Nagy Sajekta 1822/23
55. Nagy Sulymos-torok 1768
56. Nagy sziget 1768, 1782/85
57. Nagy Tamás háta 1768, 1819/69
58. Nyárjas erdő 1768
59. Ösvény (Örvény) 1822/23
60. Ravasz lyuk 1819/69, 1822/23
61. Rét 1784/90
62. Somos laposa 1768
63. Sulymos ér 1822/23, 1833/44
64. Sulymos (Sujmos) 1819/69, 1822/23
65. Szil oldal 1822/23
66. Szőrfüves fenék 1768
67. Tejes fenék 1833/44
68. Tó (Kengyel) 1768
69. Tobándok laposa 1819/69, 1822/23
70. Vadalma völgy 1822/23, 1833/44
71. Vén erdő 1768
72. Vén erdő-fokja 1768
73. Vész ér 1768, 1822/23, 1833/44
74. Vörös fűz laposa 1819/69
75. Tisza 1768, 1782/85, 1784/90, 1819/69, 1822/23, 1833/44
76. Lapos halom 1768
77. Hosszú dűlő 1768
78. Szerföldek 1768
79. Ivánka fok 1768, 1819/69, 1822/23
80. Solymos vésze 1768
81. Keringős 1784/90

14. Kunhegyes

1. Akasztó-halom 1777, 1784, 1822/23
2. Aranyos 1777, 1822/23
3. Aranyos-ér 1822/23
4. Aranyos-fertő 1777
5. Bige-ér 1819/69
6. Bige-fertő 1819/69
7. Bihari-halom 1782/85, 1819/69
8. Borjú-hát lapossa 1822/23
9. Csőderlaponyag 1819/69
10. Csurgó-lapos 1822/23
11. Czibok- (Czibak-) halom 1782/85, 1784, 1822/23
12. Disznó-ólakháttya 1822/23
13. Dráva-lapos 1822/23
14. Előhát lapossa 1819/69
15. Első-ér 1819/69
16. Fejér halma 1819/69
17. Fehér-halom 1822/23
18. Gát lapossa 1822/23
19. Gergely-halom 1777, 1782/85, 1819/69, 1822/23
20. Göröngyös-ér 1822/23
21. Gyolcs (Gyóts) 1784, 1819/69, 1822/23
22. Hármas-halom 1777, 1784, 1782/85, 1822/23, 1819/69
23. Jaj-halom (Kis-, Nagy-) 1782/85, 1784, 1822/23
24. Kakat-ér, víz 1777, 1784, 1782/85, 1819/69, 1822/23
25. Kakuti (Kakati) földek 1819/69
26. Kárászos-lapos 1782/85, 1784, 1819/69, 1822/23
27. Kárászos-rét 1782/85
28. Kazimír-kút 1822/23
29. Káty-laposa 1784
30. Kettős-halom 1782/85
31. Kis-Besenyőd-halom 1822/23
32. Kis-Bihari-halom 1822/23
33. Kis-Bogárzó 1822/23
34. Kis-ér 1782/85
35. Kis-Fás-halom 1819/69
37. Kis-Purgány (Borga) 1784, 1819/69, 1822/23
38. Kis-Purgány-halom 1819/69, 1822/23
39. Kis-Sebes-ér 1819/69
40. Kis-Völgy 1822/23
41. Kolbász 1782/85
42. Kolbászi földek 1777, 1784
43. Kolbászi-halom 1777, 1782/85, 1819/69
44. Kolbászi-völgy 1819/69
45. Kormó-halom 1819/69, 1822/23
46. Kormó-hát 1819/69, 1822/23
47. Kormó-laponyag 1819/69, 1822/23
48. Kormó-tó 1819/69
49. Kosár-hát 1822/23
50. Kő-halom 1784, 1822/23
51. Kő-határ 1822/23
52. Kőrös-ér 1822/23
53. Középső kert 1822/23
54. Kunhegyesi erdő 1822/23
55. Métlevéllapossa 1819/69, 1822/23
56. Miklós-halom 1777, 1782/85, 1822/23
57. Nagyállás-halom 1784, 1819/69, 1822/23
58. Nagy-Besenyőd-halom 1822/23
59. Nagy-Bihari-halom 1822/23
60. Nagy-Bogárzó 1819/69, 1822/23
61. Nagy-Csukás 1819/69
62. Nagy-derék lapossa 1822/23
63. Nagy-ér 1777, 1782/85, 1819/69, 1822/23
64. Nagy-ér lapossa 1822/23
65. Nagy-Gyóts tisztása 1784
66. Nagy-Halom 1784
67. Nagy-Purgány (Nagy-Borga) 1777, 1784, 1819/69, 1822/23
68. Nagy-Sebes-ér 1822/23
69. Nagy-Völgy 1777, 1819/69, 1822/23
70. Pénzes-halom 1782/85, 1819/69
71. Pénzes-kert 1819/69
72. Peres-hát 1822/23
73. Peres-kert 1819/69
74. Rácz-halom 1777, 1819/69
75. Sáfrány-halom 1777, 1782/85, 1819/69, 1822/23
76. Sebes-ér 1822/23
77. Szállás-halom 1777, 1784
78. Széles- (Szeles-) ér 1784
79. Széna-hát 1822/23
80. Széna-rét 1822/23
81. Törökbori-halom 1777, 1784, 1819/69, 1822/23
82. Túzok-laponyag 1777, 1819/69,1822/23
83. Újkert 1822/23
84. Üveges-lapos 1822/23
85. Vénkert 1822/23
86. Zsoldos-laponyag 1822/23
87. Harangi halom 1819/69

folytatjuk

Veresegyházi Béla ny. iskola-igazgató

KIRAJZOTTAK HÍREI

Családfa

Egyre többen vannak középkorúak és fiatalabbak is, akiket furdal a kíváncsiság, hogy honnét jöttünk, kik voltak a felmenőink, őseink. Ma már erre a kutatásra több forrás is rendelkezésre áll, kezdve az egyházi anyakönyvektől a különböző internetes családfa kutató web. oldalakig.

A dorozsmai Tóth Gulyás Zoltán az előbbit – azaz az egyházi anyakönyvek tanulmányozását választotta, hogy felderítse őseit.

Sztriha Kálmán 1937-ben megjelent helytörténeti monográfiájából tudjuk, hogy Dorosmán (később Kiskundorozsmán) az anyakönyvek vezetését 1725-től, Balajthy Máté plébánossága idejétől végzik napjainkig. Ugyanígy a História Domus írása is a helyi egyházvezető feladata, bár ez a nagyközönségnek nem publikus.

Nem így az anyakönyvek – úgymint a születési, házassági és a halálozási anyakönyvek, melyek ugyan engedéllyel, de tanulmányozhatók.

Tóth Gulyás Zoltán 2019 tavaszán kezdte a kutatást, miután erre a püspökségtől engedélyt kapott. Heti egy-egy alkalommal 10-11 óráig az eredeti okmányokat tanulmányozhatta a dorozsmai plébánián. Napjainkig, tehát 2021 nyaráig sikerült visszavezetni családfáját az eredetekig, tehát 1725-ig. Ez 12-13 generáció. Sikerült eljutnia 1737-ig, Kálmán Ádámig, „nemes és vitézlő Kálmán István előkegyelme" családjáig. Ezek már az 1719-ben a Jászságból betelepített családok első nemzedéke. Hogy ez egy sziszifuszi munka azt senki nem vitathatja. De a technikai része, hogy nyomon lehessen követni a családokat egy 25 méter hosszú és 1méter széles papírtekercsen foglal helyet, úgy hogy egy-egy névnek 5 cm-es rubrika szolgál. Tóth Gulyás Zoltán felvette a kapcsolatot a jászsági helytörténeti kutatókkal, többek között Tóth Tiborral, a Jászfényszaruiak Baráti Egyesületének elnökével, a helyi értéktár őrzőjével. Tőle kapott kutatható forrásanyagot is. A Jászfényszarun megjelenő MI ÚJSÁG FÉNYSZARUN ? helyi lapban kiírt helytörténeti pályázatra beadta családfa kutatási munkáját, és azt a rangos második helyezéssel díjazták is. Az ünnepélyes átadásra, amire némi árnyékot vetett a járványhelyzet november 1-jén Jászfényszarun került sor.

Tóth Gulyás Zoltán kutató munkája itt még nem ért véget, mert a jászsági felmenőket a helyi anyakönyvekből kell Jászfényszarun vagy

Tóth Gulyás Zoltán és Tóth Tibor Jászfényszarun a Városi Értéktárban

Jászpátiban előbányásznia. Ehhez a munkához mi, dorozsmai lokálpatrióták kitartást és sok szerencsét kívánunk!

Vass József helytörténeti kutató

Kérjük az 1%-ot

Kérjük adóbevallása elkészítése elkészítésekor adójának 1 %-át ajánlja a Jász Múzeumért Alapítvány javára.

A befolyt összeget a Redemptio c. honismereti lapunk megjelentetésére fordítjuk.

Adószámunk: 18824168-1-16

Lapunk szerzői

Dr. Bathó Edit néprajzkutató, a Jász Múzeum igazgatója, Jászberény
Csörgő Terézia, a Lehel Vezér Gimnázium nyugalmazott tanára, Jászberény
Farkas Edit grafikus, a Hamza gyűjtemény és Jász Galéria igazgatója, Jászberény
Farmosi László amatőr költő, Hatvan
Kaptás Márk Máté általános iskolai tanuló, Jászberény
Kókai Magdolna néprajzkutató, Jászberény
Kovács János helytörténeti kutató, Mesterszállás
Metykó Béla helytörténeti kutató, Jászberény
Prof. Dr. Nagy Janka Teodóra jogtörténész, tanszékvezető egyetemi tanár, Pécs
Dr. Selmeczi László nyugalmazott régész, történész, Budapest
Székely Gábor magángyűjtő, helytörténeti kutató, Kunszentmiklós
Uferné Sárközi Ágnes helytörténeti kutató, Jászberény
Varga Kamill ferences szerzetes, helytörténeti kutató,Gyöngyös
Vass József helytörténeti kutató, Kiskundorozsma
Veresegyházi Béla ny. gimnázium-igazgató, Tápiószele
VigMárta helytörténeti kutató, Kunhegyes

LAPZÁRTA

Rendszeres és alkalmi szerzőink figyelmébe ajánljuk, hogy a következő lapszámunk 2022. április végén jelenik meg. A kéziratokat és a fotókat elsősorban e-mailen legkésőbb 2022. március 21-ig kérjük eljuttatni a szerkesztőségbe.

***

Lapunk a Nemzeti Kulturális Alap Ismeretterjesztés és Környezetkultúra Kollégiuma, a Jászsági Önkormányzatok Szövetsége, a Nagykun Hagyományőrző Társulás és a személyi jövedelem adó 1 %-nak támogatásával jelenik meg.

Nemzeti Kulturális Alap

REDEMPTIO
A jász és kun települések honismereti lapja
Megjelenik kéthavonta
Kiadja a Jász Múzeumért Alapítvány
Felelős szerkesztő: Hortiné dr. Bathó Edit
A szerkesztőbizottság tagjai: Bugyi Gábor, Kókai Magdolna, Papné Varga Bernadett
Előkészítési munkák: Bugyi Gábor, Papné Varga Bernadett
A kiadó és a szerkesztőség címe:
5100 Jászberény, Táncsics M. u. 5.
Tel./fax: 57/502-610
E-mail: jaszmuzeum@gmail.com
www.jaszmuzeum.hu
ISSN 1218-9553
Nyomdai kivitelezés: Creatív Color Stúdió Kft. Tel.:30/230-4521 • www.ccstudio.hu